

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 16 (637)

Pasitinkame Lietuvos mokslininkų sąjungos 30-metį

SPAUDOS
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIAMO
FONDAUS

LMS VEIKLOS SUKAKTIS Kviečiame į konferenciją Seime

Lietuvos mokslininkų sąjunga (LMS) buvo įkurta Vilniuje 1989 m. spalio 7 d. Buvo suformuota pirmoji LMS taryba. Tai buvo Atgimimo laikotarpis, kai nepriklausomybės vilčių žadinama Lietuva kūrė savo demokratinės valstybės viziją. Atgimimo idėjos skatino vienyti į visuomenines organizacijas, atsikratyti okupacinio režimo primetų reikalavimų, atsirado galimybė reformuoti sustabarėjusią mokslo sistemą. LMS svarbiausia veiklos kryptimi tapo pažangių mokslo ir studijų sistemos organizacinių principų paieška ir jų įteisinimas. Pirmuoju LMS tarybos pirmininku išrinktas filosofas prof. Bronius Kuzmickas.

LMS yra nevyriausybinė, kūrybinė

mokslininkų ir jų organizacijų asociacija, kviečianti savo veikloje dalyvauti visus mokslininkus, nepriklausomai nuo jų specializacijos, darbo vietos, einamų pareigų ar turimų mokslo vardų.

LMS veiklos 30-metį kviečiame paminėti nuo spalio 7 d. iki gruodžio mėnesio šiai datai skirtais renginiais LMS skyriuose, universitetuose ir mokslo centruose, visuomeninėse organizacijose, bibliotekose bei kituose kultūros židiniuose. Pirmasis šiai sukakčiai skirtas renginys – **spalio 7 d. šventinė konferencija Seime**, istorinėje Kovo 11-osios salėje. Baigiamasis – **Visuotinis Lietuvos mokslininkų suvažiavimas**, planuojamas gruodžio pabaigoje (data dar derinama). Nu-

matoma, kad suvažiavime dalyvaus per 500 delegatų iš visų mokslo ir studijų institucijų. Didžiausias dėmesys bus skiriamas mokslo ir studijų sistemos raidai, aukštojo mokslo sistemos demokratizavimui. Spręsimė problemas, aktualias visai akademinėi bendruomenei:

- mokslininkų dalyvavimo, kuriant ir įgyvendinant valstybės strategiją, būtinybę;
- mokslininkų veiklos vertinimo kriterijai;
- mokslininkų potencialo ugdymas ir jo išsaugojimas Lietuvoje;
- akademinės bendruomenės vaidmuo, ugdant Lietuvos pilietinę visuomenę.

Ruošdamiesi suvažiavimui, laukiame kiekvieno pasiūlymo, kaip šias problemas spręsti. „Mokslo Lietuvos“ informacija ■

Seimo nariai Lauras Stacevičius ir doc. dr. Stasys Tumėnas sveikina 12-osios J. P. Aleksos konferencijos, vykusios Šiaulių universitete, dalyvius

ŠIAME NUMERYJE

Laimės ekonomika – gerovės valstybei ● 1–2 p.

Pažintis su latvių folkloru ● 2 p.

Miesto ir užmiesčio sanglauda. Ką prie ko prijungti? ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pranešimai ● 3, 4, 5 p.

Lietuvos universitetų naujienos: bepiločių orlaivių skrydžiai, mokslo ir studijų institucijų infrastruktūros modernizavimas ● 4–5 p.

145-osios pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos gimimo metinės ● 7–8 p.

Skandų prisiminimai apie kankinius ir jų atminimą įamžinusį paminklą ● 6 p.

Tautos istorijos įamžinimas: atidengti paminklai Vydūnui ir Juozui Tumui-Vaižgantui. Pastatytas kopyltstulpis prof. Jonui Pranui Aleksai ● 9–11 p.

LMA Vrublevskių bibliotekos naujienos ● 12 p.

MOKSLININKO POZICIJA

Laimingesnė Lietuva

Prof. dr. Gediminas Navaitis

Lietuvos politikai vis dar mano, kad turtingą ir laimingą ateitį sukurs didesnis BVP (bendras vidaus produktas). Daug kas jais patiki. Todėl labai retai pripažįstama, kad svarbiausias politikų uždavinys yra sukurti kuo daugiau laimės. Taip pasakius būtų nuoseklu, prieš priimant sprendimus, išsiaiškinti, kas ją suteikia. Deja, Lietuvoje laimės statistikos vengiama, tokio rodiklio neraskime statistinėse ataskaitose apie padėtį mūsų šalyje. Todėl belieka remtis tarptautiniais laimės lygio ir ją lemiančių veiksnių tyrimais. Kone išsamiausiai laimės reikšmę pristato „Pranešimas apie pasaulio laimę“ (angl. *World Happiness Report*). Jame yra nemažai moksliskai pagrįstų faktų, kuriuos tikrai praverstų apsarstyti.

Svarbiausias veiksnys – psichinė sveikata

Šiame tyrime atkreiptas dėmesys į psichinę apklaustųjų būklę. Paaiškėjo, kad pasitenkinimas gyvenimu ir laimė yra tvirtai susiję, kad bendra subjektyvi gerovė reiškia ir gerą psichinę būklę. O psichinės būklės sutrikimai dažnai sukelia stipresnį nepasitenkinimo, nelaimės jausmą nei nedarbas ar net skurdas.

Surinkę ir susisteminę duomenis apie BNL (bendros nacionalinės laimės) indeksą, pranešimo autoriai galėjo atlikti matematinis skaičiavimus ir įvertinti, kuris laimę mažinantis veiksnys (skurdas, nepakankamas išsilavinimas, nedarbas, vienišumas, fizinės ir psichinės sveikatos) daro didžiausią poveikį tiriamųjų laimei. Netikėta išvada – didžiausią galią pakeisti žmogaus laimę turi būtent psichinė būklė. O gal ši išvada laukta? Nes net 22 proc. pasaulio žmonių šiandien galima diagnozuoti stipresnę ar silpnesnę depresiją arba nerimą. Be to, tokių diagnozių skaičius auga.

Vienų numatyta, o kitiems netikėta išvada – norinti kurti laimingą visuomenę, pirmiausia reikia rūpintis jos psichine sveikata. Antai, „panaikinus“ neturtą JAV, bendras nacionalinės laimės indeksas išaugtų 1,7

proc., o pagerinus visuomenės psichinę sveikatą – 5,6 proc. Panašūs rezultatai ir apžvelgus Australijos ar Jungtinės Karalystės duomenis. Toks pat rezultatas gautas analizuojant ekonomiškai silpnesnės šalies Indonezijos duomenis: ir joje visuomenės psichinė būklė turi didesnę poveikį BNL nei kiti gyvenimo kokybę apibūdinantys rodikliai.

Kiek lėšų tam reikia?

Matant išskirtinę psichinės sveikatos įtaką visuomenės laimės lygiui, dera užduoti klausimą, kiek lėšų reiktų jos pagerinimui.

Laimės ekonomikos pagrindas – bandymai susieti gyvenimo kokybę (šeimą, išsilavinimą, socialinę apsaugą ir pan.) su sąnaudomis ir nauda. Todėl pranešimo autoriai pabandė apibendrintai apskaičiuoti, kiek pinigų reiktų norint pakeisti vieno skurstančio, bedarbio, beraščio ar liginio padėtį. Jie nurodo, kad siekiant išgelbėti žmogų iš skurdo Jungtinėje Karalystėje reiktų išleisti 180 tūkst. svarų, nedarbo – 30 tūkst., suteikti išsilavinimą – 100 tūkst. svarų, o gydyti depresiją ar nerimą reiktų mažiausių sąnaudų – 10 tūkst. svarų.

■ Nukelta į 2 p.

Laimingesnė Lietuva

■ Atkelta iš 1 p.

Tačiau net ir šioje ekonomiškai išsivysčiuosioje šalyje psichinė sveikata nėra nei viešojo valdymo, nei sveikatos apsaugos sistemos prioritetas. Pasaulinės sveikatos organizacijos pranešime, skirtame psichikos sveikatai, formuluojama psichikos sveikatos samprata, kuri pabrėžia, kad psichikos sveikata – tai geros savijautos būseną, leidžianti individui realizuoti savo gebėjimus, įveikti įprastus gyvenimo sunkumus, produktyviai dirbti ir prisidėti prie visuomenės vystymosi.

Į ką orientuojasi sveikatos apsaugos sistema?

Požiūrio, kad teisė į psichinę sveikatą ir gerovę yra svarbi laimės prielaida, niekas neginčija, tačiau modernių šalių sveikatos apsaugos sistemos vis dar orientuotos ne į laimės kūrimą, o į ligų gydymą, taigi ne

į priežasčių, o į pasekmių šalinimą. Todėl ligų prevencijai skiriama vos keli procentai sveikatos apsaugos sistemos biudžeto. Dvasinės gerovės, kuri yra būtina laimės sudėtinė dalis, kūrimas ar atkūrimas dažnai net nepaminiamas tarp sveikatos politikos tikslų ir suvokiamas kaip išimtinai individualios problemos.

Toks požiūris ignoroja akivaizdžius faktus. Visuomenės savijauta gali būti išmatuojama, o nuolatiniai matavimai gali tapti ir tikslingesnės pagalbos kenčiantiems nuo psichikos problemų, kurie tikrai nėra laimingi, pagrindu.

Deja, Lietuvoje nėra nei matavimų, nei jais pagrįsto veikimo. Tai lemia išskirtinai didelių ekonominius nuostolius. Aptardami tik ribinius atvejus, kurie susiję su gyvybės praradimu, pastebime, kad depresijos, savižudybės, alkoholizmas, narkomanija šiandien atskleidžia ne vienos šalies padėtį. Aiškiausiai ją parodo požiūris į žmogaus gyvybę ir jos

įkainojimas, kuris yra ne mažiau, o gal ir labiau tikslus ekonominio išsivystymo rodiklis nei BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui.

Kiek kainuoja žmogaus gyvybė?

Dažniausiai tokie įkainojimai remiasi teismų praktika ir draudimo bendrovių skaičiavimais, kai vidutinė vidutinio amžiaus žmogaus gyvybės kaina prilyginama metinių piniginių pajamų sumai ir gretinama su vidutinės mirties tikimybe. Pagal tokius skaičiavimus Liuksemburgo piliečio gyvybė vidutiniškai įkainojama 5 mln. eurų, Švedijos – 2,4 mln., Portugalijos – 1 mln. Lietuvos žmonės dar 2010 m. atliktoje apklausoje patys savo gyvybę įvertino 150–300 tūkst. eurų. Tikslėnių skaičiavimų šioje, kaip ir kitose su laimės ekonomika susijusiose srityse, neturime. Lyginant su panašaus ekonominio lygio šalimis, galima manyti, kad Lietuvos piliečio kaina galėtų būti apie 500 tūkst. eurų.

Kiek prarandame?

Sugretinus šiuos skaičius su savižudybių skaičiais, tenka konstatuoti, kad dėl nepakankamo dėmesio žmonių psichinei sveikatai, jų dvasinei būklei, o apibendrinant – laimei, Lietuvoje pačiais minimaliaisiais skaičiavimais nuo nepriklausomybės atkūrimo bent pusantų metų valstybės biudžetas prarastas dėl savižudybių.

Pridėjus kitų su psichinės sveikatos stoka – alkoholizmu, narkomanija, depresija, nemiga ir pan. – susijusias problemas, šis skaičius veikiausiai siektų ir kelerių metų valstybės biudžeto dydžius. Išvada – arba esame pernelyg turtingi ir galime švaistytis lėšomis, arba vis dėlto turėtume pripažinti, kad visuomenės laimės lygio, laimės ekonomikos principų nepaisymas sukelia išskirtinai reikšmingus finansinius nuostolius. *Autorius yra psichologas, Kazimiero Simonavičiaus universiteto profesorius*

Seminaras latvių kalbos dėstytojams

Doc. dr. Regina Kvašytė

Vasara pedagogams yra ne tik atostogų laikas, bet ir tinkamas metas patiems pasitobulinti. Latvių kalbos agentūra (LKA) užsienio aukštųjų mokyklų latvių kalbos dėstytojus sukviė į informacinę edukacinę seminarą. Į šį kvietimą atsiliepė 12 dėstytojų iš 8 šalių: Lenkijos (Poznanės ir Varšuvos), Vokietijos (Miunsterio ir Greifswaldo), Suomijos (Helsinkio), Vengrijos (Budapešto), Prancūzijos (Paryžiaus), Rusijos (Maskvos) ir Švedijos (Stokholmo). Lietuvai atstovavo trijų universitetų – Šiaulių, Vilniaus ir Vytauto Didžiojo – dėstytojos. Seminare dalyvavo ir per 50 išeivijos mokyklose dirbančių latvių kalbos mokytojų iš 22 šalių. Tokius seminarus Latvių kalbos agentūra rengia ne pirmus metus, tik vis kitoje vietoje. Šiomet jie vyko Kuržemėje, nuostabioje sodyboje, angliškai pavadintoje „Kuržemes rezidence“.

Šių metų programa buvo skirta Latvijos kultūros ir istorijos tyrimams bei jų interpretavimui. Dalis paskaitų ir kitų veiklų buvo bendros mokytojams ir dėstytojams, kitos vyko atskirai. Paskaitas skaitė įvairių Latvijos aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų institutų – Latvijos universiteto Humanitarinių

mokslų fakulteto, Matematikos ir informatikos instituto, Literatūros, tautosakos ir meno instituto bei LKA lektoriai ir tyrėjai, kai kurių kitų sričių žinovai (istorijos mokytojas, kino kritikė ir pan.)

Drauge su mokytojais išklausėme paskaitą apie etninių Latvijos gyventojų lyvių kultūros bei kalbos išsaugojimą. Aukštųjų mokyklų dėstytojams buvo pristatytos LKA veiklos aktualijos ir šios akademijos paramos renginiai užsienio aukštosios mokykloms, kuriose mokoma latvių kalbos. Vėliau kartu su Latvijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytoju Arvilu Šalme (Arvils Šalme) svarstėme, ar kalbai mokyti reikalingi vadovėliai ir koks yra geras vadovėlis, o iš LU Matematikos ir informatikos instituto darbuotojos Ilzės Auzinios (Ilze Auziņa) daugiau sužinojome apie elektroninį išteklių latvių kalbai mokyti „E-laipa“ (E-lieptas).

Kai kurios paskaitos buvo skirtos latvių kultūros ženklams ir jų interpretavimui bei latviško kino aktualijoms. LKA pasirūpino ir tuo, kad galėtume pamatyti naujausius leidinius ir juos įsigyti – surengė knygų turgelį.

Seminare nemažai dėmesio buvo skirta folklorui. Pirmoji diena baigėsi folkloristų Valdžio ir Rūtos Muktupavelų (Valdis Muk-

Dėstytojai terasoje. Pirmasis iš kairės Latvių kalbos agentūros direktorius Janis Valdmanis (Jānis Valdmanis)

tupāvels ir Rūta Muktupāvela) pasakojimu apie pažįstamą ir nepažįstamą tautosakos pasaulį. Jiedu pasakojo, grojo įvairiais liaudies instrumentais, dainavo liaudies dainas ir kvietė tai daryti drauge. Mūsų ilgai raginti nereikėjo – mielai pritarėme. Rūta pristatė 2018 metais išleistą kolektyvinę monografiją apie dainų ir šokių šventės tradiciją „Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija“. Jā gavome dovanų. Dar ir autografų iš kelių atvykusių autorių paprašėme.

Antrasis vakaras buvo skirtas dainų simbolikai. Susipažinome su jų tekstais ir potekste. Apie tai kalbėjo Inesė Krūminia (Inese Krūmiņa). Po paskaitos veiksmas persikėlė į lauką: pynėme vainikus, stebėjome ugnies apeigas ir vakarajome.

Dar viena įdomi kultūrinės programos dalis – filmo „Baltų gentys“ (latv. *Baltu ciltis*) peržiūra. Prieš tai susitikome su vienu jo režisierių Raičiu Abele (Raitis Ābele), kūrusių filmą kartu su broliu Lauriu, išklausėme pasakojimą apie šio istorinio filmo, skirto Latvijos Respublikos šimtmečiui, sumanyimą, filmavimą bei platinimą.

Vakarais galėjome rinktis, kas labiau prie širdies: padainuoti, pavakaroti su senais draugais, nes dirbdami tą patį darbą vieni kitus pažįstame, pasitaiko ir įvairių progų susitikti. Galėjome susipažinti su naujais bičiuliais ar tiesiog ramiai pailsėti gamtoje.

Po prasmingai praleistų dienų atsivėikime. Norisi tikėtis, kad kitą vasarą vėl susitikime.

Latvijos kultūros akademijos rektorės Rūtos Muktupavelos autografas skaitytojui

Pertrauka pavėsinėje. Iš kairės: Arvils Šalme (Arvils Šalme), Laimutė Baludė (Laimute Balode), Magdalenė Hiulman (Magdalene Huelmann), Leldė Vikmanė (Lelde Vikmane), Janis Valdmanis (Jānis Valdmanis) ir Regina Kvašytė

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Urbanizuotų ir užmiesčio regionų sanglauda

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Šiomis dienomis viešoji erdvė perpildyta komentarais apie planuojamus Kauno miesto ir rajono ribų pakeitimus. Diskusijų ugnį užkūrė Kauno miesto meras Visvaldas Matijošaitis, užsiminęs apie pasiūlymą jungti prie miesto dalį dabar Kauno rajono savivaldybės administruojamų teritorijų. Tačiau to, ką dabar stebime, diskusijomis vadinti negalima. Nagrinėjama tema verta daug išsamesnio aptarimo.

Nuomonės ar strategija?

Urbanizuotų (miesto) ir užmiesčio (kaimiškųjų) vietovių ribų pokyčiai, skirtingo urbanizacijos lygio vietovėse gyvenančių asmenų įdarbinimo ir jų kitų socialinių poreikių tenkinimo tematika – ne šių dienų „išradimas“. Ir jokiū būdu jos negalima suprimiti taip, kaip tai dabar matome mūsų žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose:

„Girdėjau, kad Matijošaitis nori tapti didžiausio Lietuvos miesto meru“,

„O Viešpatie, koks siaubas, Kaunas būtų didesnis ir už Vilnių...“

„Ne, ne, ne, neleisime, kad tas oligarchas mus valdytų“ ir pan.

Kauno rajonui atstovaujanti Seimo narė net pasiūlė alternatyvą: „Tai gal prie Kauno rajono prijunkime dalį Kauno miesto?“ Tokioje emocijomis ir nuogirdomis grindžiamoje kalbėsenoje – nedaug logikos.

Lietuvos agrarinės ekonomikos pradininkas prof. Jonas Pranas Aleksa, ilgiausiai Pirmojoje Respublikoje (1918–1940) buvęs žemės ūkio (ir valstybės turtų) ministru, ne kartą atkreipė dėmesį į labai netolygų kaimiškųjų vietovių gyventojų užimtumą ir galimybę užsidirbti oriam pragyvenimui. Jis rašė, kad į užmiesčio vietoves būtina sugrąžinti daugybę amatų ir kitų užsiėmimų, kuriuos iš ten išgujo pramonės raida, nes, pasibaigus sezoniniams žemės ūkio darbams, jų gyventojams atsiranda per daug laiko, kurį sunku prasmingai panaudoti. 1940 metų kalendoriuje (taigi sudarytame prieš pat Lietuvos okupaciją) keliamos tokios mintys, kad ir miestiečiai turėtų nuosavus namus su žemės ploteliu sodui, daržui ir pan.

Kas tas šiuolaikinis kaimas?

Mūsų supratimas apie tai, ką tinka vadinti miestu, o ką kaimu – gerokai pasenęs. Lietuvos viešojoje erdvėje tebevyrauja įsitikinimas, kad visi, kas tik gali, turi bėgti iš „kaimo“, kuris suvokiamas kaip vieta, kurioje dominuoja fiziškai labai sunkus, primityvus ir nešvarus runkelių ir bulvių, karvių ir kiaulių auginimas bei alinantis daržų ravėjimas, kur žmogus neva mato tik kiaulės uodegą. Tai kodėl daugelyje ES-15 valstybių „kaimo“ gyventojų skaičius jau seniai peržengė 50 proc. ribą ir toliau auga?

Mažiau keliavusiems lietuviams būtų net sunku suprasti, kad daugiau kaip 4/5 tokių JAV didmiesčių, kaip Čikaga, teritorijos sudaro „kaimas“ (lietuvišku įsivaizdavimu), nes joje stovi individualios sodybos su erdviais kiemais, ūkiniais ir verslo paskirties pastatais, sodais ir pan. Klivlando – Ohajo valstijos miesto priemiestis Kirtlandas jiems pasirodytų klasikinė kaimiškąja vietove, nes atstumas tarp gretimų sodybų, išsidėsčiusių prie asfaltuoto kelio, siekia iki 100 metrų. Sodyboms ten skirti 1–2 akrų dydžio (1 akras – apytiksliai 0,4 ha) sklypai. Jų ribas žymi medžių arba gyvatvorių juostos. Namai

atitraukti nuo kelio per pusšimtį metrų, taip apsisaugant nuo eismo keliamo triukšmo ir taršos. Svarbiausias tokių sodybų bruožas – praktiškumas: sklypas tvarkomas taip, kad jo priežiūrai nereikėtų skirti daug laiko ar kitų sąnaudų, tačiau būtų kuo patogiau gyventi. Šeimos buities privatumas laikomas didžiausia vertybe.

Tai, ką pasiūlė V. Matijošaitis, išplaukia iš keleto susijusių veiksnių. Pirmasis iš jų – žiedinės savivaldybės, kurios jau ne pirmi metai vertinamos gana prieštaringai, samprata. Būtent tokia ir yra Kauno rajono savivaldybė. Daugybė žmonių, anksčiau gyvenusių miestuose, persikėlė gyventi į Kauno priemiestines zonas. Ten jie pasistatė arba statosi sodybas, tačiau vaikus veda į miesto darželius ir mokyklas, nes kaimo mokyklų tinklą jau baigiamė sunaikinti. Ne tik švietimo, bet ir kultūros, sveikatos apsaugos, net prekybos paslaugas jie gauna mieste. Tai, žinoma, sukelia miestui ir tam tikrų finansinių problemų.

Visai neseniai LRT laidoje, transliuotoje iš mažosios kultūros sostinės Adomynės (Kupiškio r.), jos vedėja užklauė vietinio verslininko, kokie motyvai lėmė, kad jis nusipirko sodybą kaime ir čia įsteigė dabar jau klestinčią įmonę. Girdi, juk gyvenai dideliame mieste, kur taip patogų ir šiuolaikišką. Žmogus atrėžė gana tiesmukai: „Man nusibodo gyventi inkilėlyje (susiprask, ankštame daugiabučio namo bute). Darbas – inkilėlis – laikas, gaišamas transporto spūstyse... Koks čia gyvenimas?“

Tačiau didžiųjų miestų (ir ne tik jų) priemiesčiuose chaotiškai dygstančios gyvenvietės neturi nei racionaliai apgalvoto gatvių tinklo, nei bendro naudojimo erdvių: aikščių, parkų ir kitų vietų prasmingam laisvalaikiui. Kur turėtų stovėti mokyklos, kultūros centrai, kaip ateityje gyvenvietė bus aprūpinama energija ir vandeniu, kaip bus tvarkomos nuotėkos, niekas nesirengia atsakyti. Ne tik kompaktiškų gyvenviečių, bet ir atskiruose sklypliuose išdygusių sodybų infrastruktūros (vietinių kelių, vandentiekio, elektros ir kitų tinklų) šiuolaikiškas sutvarkymas tampa perdėm sudėtingas ir brangus.

Reikia aiškumo

Kodėl žmonės baiminasi? Pirmiausia nėra aiškumo, būtino tokiais atvejais. Būtina darni teisės aktų sistema. Dabar žmonės nežino, kaip pasikeis žemės kaina ir mokesčiai, jei jie bus prijungti prie miesto. Kokie kitų reikalavimų, pavyzdžiui, gamtos apsaugos, ūkininkavimo, sodybų įrengimo, pokyčiai jų laukia, su bendruomenėmis apie tai nekalbama. Visai neseniai Seimas ėmėsi svarstyti pasiūlymą, kurį pateikė kažkoks „dviračio išradėjas“ – leisti statyti sodybą kaime tik turinčiam ne mažesnę kaip 3 ha sklypą. Kitaip sakant, jei ūkelis – nedidelis, t. y. tik daržas ir šiltnamis prie namų, tai jau – blogai. Pasiūlymo autorius arba negirdėjęs, arba tyčia nutylėjęs tokį reiškinį, kaip mikroūkininkavimo plėtra, kai žmonės, turintys pusės hektaro arba dar mažesnius sklypelius, sugeba juose užsiauginti daržovių, tenkinančių šeimos poreikius. Jie nieko neneša į turgų, bet ir pašalpių neprašo. Namuose pasigamintomis uogienėmis ir prieskoniais pasidalina nebent su savarankiškai gyvenančiais vaikais ir šeimos bičiuliais. Bet juk yra ir kitokio stiliaus elgsena: kaime gyvenantys žmonės prekybos centruose perkasi iš kitų valstybių atvežtus agurkus ir pomidorus, uogienes ir konservus. Jauna darbinga, bet iš valdžios paramos agresyviai reikalaujanti ponitė moko kaimynę, kaip reikia gyventi:

– Tai tu ir šiemet sodinai bulves? Aš tai jau antri metai nesodinu. Tegu valdžia aprūpina, nes turiu mažą vaiką...

Anksčiau ar vėliau tai įvyks – ne tik prie Kauno, bet ir prie Klaipėdos, Šiaulių ir kitų miestų bus jungiamos kaimiškosios vietovės. Žiedinės savivaldybės jau seniai atgyveno ir naujų sienų tarp miesto ir kaimo statyti nereikia. Daugelį sąvokų reikia peržiūrėti. Dabar tyčiojama iš kaimo mokyklų: mažos, brangios, blogai parengia. O ar negalėtų būti visiškai kita situacija: susirenka pasiturinčiai gyvenančių darbščių šeimų atžalos – tikras naujasis valstybės elitas – į erdvią, neperkraudą priemiesčio mokyklą ir įgyja joje gilų šiuolaikišką išsilavinimą? Kada laisvoje Lietuvoje visuomenė ir jos valdžia pradės dirbti sutartinai, kada žmonės iš Lietuvos nebebėgs, nes turės ir šiuolaikišką darbą, ir sodybą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano koncepcija. Rugsėjo 5 d. Seimo Konferencijų salėje (III rūmuose) aplinkos ministras Kęstutis Mažeika ir naujojo Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano (LRBP) rengimo komanda Seimo nariams pristatė naujojo plano koncepciją.

Naujasis LRBP nustatys šalies teritorijos erdvinio vystymosi kryptis ir teritorijų naudojimo funkcinis prioritetus, užtikrins, kad būtų suderinti galiojantys ir kuriami strateginiai planavimo dokumentai, turintys erdvinę išraišką. Naujojo LRBP sprendiniai galios iki 2030 m., o pasiūlyta vizija – iki 2050 metų.

VII sesijos darbų programa. Rugsėjo 10 d. Seimo nariai susirinko į pirmąją VII (rudens) sesijos posėdį. Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis parlamentarams perskaitė Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos sveikinimą, pristatė svarbiausius sesijos akcentus. „Planuodami septintąją šio Seimo sesiją pagal Vyriausybės darbų programą matome jau įvykdytas ir vykdomas užduotis – struktūrinės reformos įgyvendinamos, vykdomi tarptautiniai įsipareigojimai, atsižvelgiama į Konstitucinio Teismo išaiškinimus“, – sakė V. Pranckietis.

Sesijos darbų programoje numatytos penkios veiklos kryptys: darni, atsakinga ir sveika visuomenė; švietimo, kultūros ir mokslo kokybės bei efektyvumo didinimas; viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas; darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra; saugi valstybė. Projektu siūloma įtvirtinti ir penkis programos prioritetus. Svarbiausiu rudens sesijos darbu Seimo Pirmininkas įvardijo vieną prioritetų – 2020 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių, kitų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų tvirtinimą.

Kitas prioritetas – socialinės atskirties mažinimo tęstinumas įgyvendinant kompleksines priemones. „Tęsimė socialinės gerovės kūrimą. Tarp priemonių numatomas ir vaiko pinigų didinimas, ir nemokamas mokinių maitinimas mokyklose, ir vaistų kainų mažinimas. 2020 m., kaip ir 2019 m., nuo politikų valios nebepriskauso ir nebepriskausys pensijų didėjimas (kitąmet numatomas 8 proc. didėjimas), nes pagal šios Vyriausybės sukurtą formulę pensijos didėja priklausomai nuo ekonominių rodiklių kilimo“, – sakė V. Pranckietis.

Trečias prioritetas – korupcijos mažinimas ir skaidrumo užtikrinimas, skolų išieškojimo įmonių veiklos reguliavimo tobulinimas: Turto civilinio konfiskavimo instituto įtvirtinimas, lobistinės veiklos reguliavimo tobulinimas, valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių veiklos skaidrinimas, tarėjų instituto įtvirtinimas. Dar vienas darbų programos prioritetas – pokyčių švietimo sistemoje teisinio reglamentavimo tobulinimas ir kontrolė. Penktu prioritetu išskirtas kultūros politikos teisinio reguliavimo sistemos sukūrimas ir valstybės įsipareigojimų kultūros srityje įtvirtinimas. Sesijos darbų programos projekte siūlomi svarstyti 507 teisės aktai, kuriuos teikia Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda, Vyriausybė, Seimo komitetai, frakcijos ir Seimo nariai.

Opozicijos lyderis. Juo tapo Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos seniūnas Julius Sabatauskas. Socialdemokratas opozicijos lyderio poste keičia Liberalų sąjūdžio frakcijos seniūnę Viktoriją Čmilytę-Nielsen, buvusią opozicijos lydere nuo kovo ligi šiol. „Opozicinių frakcijų susitarimas, kaip parodė pusmetis konstruktyvaus darbo, iš tikrųjų pasiteisino. Suvenijus pastangas opoziciniams frakcijoms, Seime užkirstas kelias antikonstituciniams įstatymų priėmimo būdams, nesiskaitymui su parlamentine etika, įvairiausioms antidemokratinėms valdančiųjų iniciatyvoms“, – sako opozicijos lyderiu tapęs J. Sabatauskas. Pagal koalicijos susitarimą opozicijos lyderio poziciją užima opozicinių frakcijų seniūnai rotacijos būdu.

Seimo lankytojų centras. Rugsėjo 11 d. duris atvėrė Seimo lankytojų centras, įsikūręs Gedimino pr. 60 Vilniuje (darbo laikas: I–IV: 8:00–17:00, V: 8:00–15:45; kontaktai: tel. (8 5) 239 6600, el. p. lankytojai@lrs.lt). Atvėrus Lankytojų centro duris, iki šiol Seime organizuojamos ekskursijos bus papildytos įvairiais edukaciniais užsiėmimais, paskaitomis ir diskusijomis, kuriose visuomenė turės galimybę giliau susipažinti su parlamentarizmo istorija, šiuolaikinio parlamento

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

Universitetų tinklo optimizavimas. Vyriausybė pritarė valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano įgyvendinimo priemonių korekcijoms. Numatyta, kad Vyriausybė skatins universitetų jungimosi iniciatyvas ir teiks paramą toms aukštosios mokykloms, kurios priims sprendimus dėl jungimosi bei turės aiškų šio proceso planus. „Mūsų tikslas, kad universitetų jungimasis vyktų atsižvelgiant į ES aukštojo mokslo praktiką, Europos universitetų asociacijos rekomendacijas, taip pat mūsų Konstitucinio Teismo išaiškinimą – ne nuleidžiant sprendimus iš viršaus, o akademinėms bendruomenėms susitariant ir gerai pasirengiant. Europos šalių patirtis ir rekomendacijos rodo, kad jungiamos aukštosios mokyklos turi būti sutarusios kartu įgyvendinti nustatytus tikslus ir siekti rezultatų“, – sako švietimo, mokslo ir sporto viceministras Valdemaras Razumas.

Vyriausybė patvirtintame priemonių plane tikslinami Šiaulių universiteto prijungimo prie Vilniaus universiteto terminai – numatoma, kad reorganizavimo procedūros pasibaigs 2020 m. Tai padaryta atsižvelgus į Seimo 2019 m. balandžio 26 d. priimtą nutarimą, kuriuo nustatyta, kad reorganizavimas turėtų įvykti iki 2020 m. liepos 1 d.

Lietuvos sporto universiteto (LSU) tarybai atsisakius jungtis prie Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU), plane šios nuostatos atsisakoma. Nuspręsta stiprinti LSMU jame sutelkiant medicinos ir sveikatos mokslų, gamtos mokslų sričių potencialą. Iš LSU laukiama ateities veiklos vizijos.

Vyriausybė taip pat priėmė protokolinių sprendimų siūlyti Mykolo Romerio universitetui ir Vilniaus Gedimino technikos uni-

versitetui iki 2019 m. spalio 7 d. apsispręsti dėl jungimosi procedūros.

Didinamas nemokamų bakalauro studijų skaičius. Vyriausybė pritarė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos siūlymams dėl Mokslo ir studijų įstatymo pataisų, kuriomis būtų įvedama daugiau nemokamų bakalauro studijų vietų, o aukštosios mokyklos būtų skatinamos pagal veiklos rezultatus. „Seimui priėmus mūsų teikiamus Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimus, pagerės studijų prieinamumas – daugiau stojančiųjų gaus valstybės finansavimą studijoms. Tai leis pertvarkyti ir aukštųjų mokyklų finansavimą, kad jis ne tik dengtų būtinąsias studijų išlaidas, bet ir skatintų aukštųjų mokyklų veiklos pažangą ir kokybės augimą“, – sako švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius.

Valstybės finansavimą studijoms siūloma skirti visiems stojantiejiems, kurių rezultatai atitinka nustatytą kokybės kartelę. Išimtis būtų daroma tik tais atvejais, kai dėl riboto specialistų poreikio, aukštos studijų kainos ar kitų aplinkybių visų įstojusiuju studijas finansuoti valstybės lėšomis būtų neracionalu. Planuojama, kad, įgyvendinus šias nuostatas, priimtųjų į valstybės finansuojamas vietas skaičius padvigubėtų nuo dabartinio 40 proc. iki 80 proc.

Siekiant sukurti finansines paskatas valstybinių aukštųjų mokyklų veiklos kokybei gerinti, siūloma valstybinių aukštųjų mokyklų finansavimo sistemą papildyti nauju elementu – finansavimu veiklos pažangai skatinti. Jis būtų skiriamas, atsižvelgiant į veiklos rezultatus ir sudarytų iki 5 proc. bazinio finansavimo. Norint sumažinti pavienio studento įtaką studijų finansavimui, siūloma lėšas studijoms skaičiuoti pagal priėmimo

metais užfiksuotą valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių. Studijų laikotarpiu finansavimas išliktų nepakitęs, jei studentų „nubyrėjimas“ neviršytų 25 proc. Stabilesnis studijų finansavimas sudarytų prielaidas nuosekliau organizuoti veiklą, padidėtų lėšos, tenkančios vienam studentui. Šis pokytis leistų aukštosios mokykloms pastangas sutelkti ne studentų skaičiui išsaugoti, bet studijų kokybei. Be to, tai sudarytų prielaidas, kad dėstytojų atlyginimas nesikeistų sumažėjus studentų skaičiui.

Šiuo metu aukštųjų mokyklų finansavimas priklauso nuo studentų skaičiaus. Pašalinus studentą, prarandamas ir jam skirtas finansavimas. Tai skatina aukštąsias mokyklas išlaikyti studentų skaičių studijų kokybės sąskaita.

Įstatymo projektui įgyvendinti 2020 m. reikėtų 6 mln. eurų. Reikiamos lėšos numatytos kitų metų valstybės biudžeto projekte. Vyriausybei pritarus dėl šių ir kitų Mokslo ir studijų įstatymo keitimų turės apsispręsti Seimas.

Signatarų ir vardinės stipendijos. Dvi dešimtys geriausių šalies abiturientų, pasirinkusių studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose, skatinami Signatarų stipendijomis. Dalis jų tenka būsimiems mokytojams, pasirinkusiems studijas Vytauto Didžiojo universitete ir Vilniaus kolegijoje. Švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius pasirašė įsakymą dėl Signatarų stipendijų skyrimo.

Iš 20 Signatarų stipendijų 13 skiriama didžiausius konkursinius balus surinkusiems pirmakursiams, pasirinkusiems studijas universitetuose, 7 stipendijos – įstojusiesiems į kolegijas. Iš universitetų studentams paskirtų 13 stipendijų 6 gaus Vilniaus universiteto

pirmakursiai, 3 paskirtos pasirinkusiems studijas Vytauto Didžiojo universitete, po vieną atiteks Lietuvos sveikatos mokslų universiteto, Vilniaus dailės akademijos, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto pirmakursiams.

Iš kolegijoms skirtų 7 stipendijų 4 atitenka Vilniaus kolegijos pirmakursiams, po vieną gaus šiemet įstojusieji į Kauno, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos ir Marijampolės kolegijas. Kandidatai stipendijoms atrenkami septynių studijų krypčių grupėse. Siekiant kelti mokytojo profesijos prestižą, daugiausia Signatarų stipendijų skiriama pasirinkusiems ugdymo mokslų studijas – 4. Menų, humanitarinių ir socialinių mokslų studentams atitenka 3, matematikos, informatikos ir fiziniams mokslams – 3, sveikatos ir veterinarijos mokslams – 2, žemės ūkio, gyvybės mokslų ir sporto studijoms – 3, inžinerijos ir technologijų mokslams – 3, teisės, verslo ir viešosios vadybos studijoms – 2 Signatarų stipendijos.

Vyriausybė įsteigė Signatarų stipendijas 2018 m., siekdama pagerbti 1918 m. vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų atminimą ir paskatinti geriausius Lietuvos abiturientus studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose. Šiemet Signatarų stipendijos skiriamos antrą kartą. Signatarų stipendijos dydis – 190 eurų kas mėnesį nuo pirmo kurso iki studijų pabaigos.

Šalia Signatarų stipendijų geriausiems Lietuvos studentams nuo 1995 m. skiriamos vardinės Lietuvos Respublikos prezidentų stipendijos. Kazio Griniaus, Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio, Jono Žemaičio ir Algirdo Brazausko stipendijas kasmet gali gauti 30 Lietuvos universitetų ir kolegijų studentų. Parengta pagal ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus

LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

Bepiločio orlaivio skrydis per Lietuvą: aplankytos aviatorių gimtiniųs

Šiemet aviacijos sektoriui didelė šventė – praėjo šimtmetis nuo tos akimirkos, kai mūsų šalyje pradėjo skraidyti lėktuvai. Norėdami įprasinti šią sukaktį, Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Antano Gustaičio aviacijos instituto atstovai savo sukonstruotu bepiločiu orlaiviu perskrido Lietuvą ir įveikė 397 km atstumą.

„Pirmą kartą apie skrydį pradėjome galvoti, kai prieš dvejus metus sukonstravome savo pirmąjį, saulės energija varomą bepilotį orlaivį „Saulės sparnas“ (angl. *Solar Wing*). Nuolat tobulindami technologijas ir tęsdami bandymus, sukonstravome optimalų skrydžiui orlaivį – žvalgybinį bepilotį lėktuvą „MiniWing“. Jį kurdami siekėme sumažinti bepiločio orlaivio gabaritą, supaprastinti jo valdymą ir eksploatavimą. Esminis jo pranašumas – aukšta aerodinaminė kokybė, kompozitinių medžiagų gamybos technologija, ilgas skrydžio laikas ir nuotolis“, – teigia VGTU Aeronautikos laboratorijos vedėjas Aleksandras Lapušinskis.

Skrydžiu per Lietuvą buvo siekiama patikrinti naujojo bepiločio orlaivio sistemą, komunikacijos ir ryšio sistemas bei įgyti patirties, skraidinant šį orlaivį dideliu atstumu.

Anot A. Lapušinskio, sprendimas pirmajam skrydžiui per Lietuvą naudoti bepilotį orlaivį „MiniWing“ padarė užduotį dar įdomesnę. Komanda turėjo suplanuoti vietas, kuriose lėktuvus saugiai nusileistų akumulatoriams pakeisti, taip pat saugiai pakiltų iš jų.

„Norėdami įprasinti skrydį, nusprendėme paminėti garsius Lietuvos aviatorius ir savo sukonstruotu bepiločiu lėktuvu praskristi virš jų gimtinių. Kelionę pradėjome VGTU Antano Gustaičio aviacijos institutui priklausančiame aerodrome Kyviškėse ir, apskridami Vilniaus oro uosto neskraidymo zoną iš pietų, nuskridome į Trakus. Toliau per Aukštadvarį, Birštoną ir Prienuos keliavome iki Antano Gustaičio gimtinių – Obelinės kaimo Marijampolės rajone. Iš ten, kirsdami Nemuną ties Jurbarku, skridome lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gimtinių link. Toliau per Švėkšnį judėjome į vakarus Kintų link, ties kuriais kirtome Kuršių marias, pasiekėme Neriją ir Baltijos jūrą. Savo kelionę baigėme Nidoje prie memorialo, skirto Lietuvos sklandytojams, Parnidžio kopos papėdėje“, – pasakojo A. Lapušinskis.

VGTU AGAI komandos prioritetą buvo saugumas. Norint skraidinti droną,

VGTU Antano Gustaičio aviacijos instituto komanda. VGTU nuotr.

nepažeidžiant Lietuvos Respublikos bepiločių orlaivių naudojimo taisyklių, reikėjo vengti aerodromų, karinių poligonų, pasienio ruožų ir skristi, neviršijant 120 metrų aukščio. „Tokiam aukštyje yra tikimybė

susidurti su kliūtimi, todėl pasiruošimas vyko įnikus į aeronavigacinius žemėlapius ir vėjo jėginių bei aukštų statinių duomenų

Bepiločio orlaivio skrydis per Lietuvą: aplankytos aviatorių gimtinės

■ Atkelta iš 4 p.

bazės – tam skyrėme daug dėmesio. Norėdami nepažeisti Lietuvos Respublikos bepiločių orlaivių naudojimo taisyklių, turėjome itin atidžiai suplanuoti automobilio kelionės maršrutą, kad bent vienas ekipažas galėtų vizualiai stebėti orlaivį. Vienas svarbiausių veiksnių, į kurį reikia atsižvelgti, planuojant skrydžius, yra meteorologinės sąlygos. Turėjome tikslų meteorologinį žemėlapi ir, saulei patekėjus, pradėjome kelionę“, – paaiškino A. Lapušinskis.

VGTU bepiločiame orlaivyje yra sukonstruota 4G ryšiu pagrįsta nuotolinio valdymo sistema, leidžianti orlaivį valdyti internetu iš bet kurio pasaulio taško. Skrydžio metu internetu buvo transliuojamas vaizdas iš orlaivyje sumontuotos vaizdo kameros. Orlaivį lydėjo du automobiliai. Pirmas ekipažas buvo atsakingas už maršrutą ir jo korekcijas

skrydžio metu. Antras turėjo užtikrinti kuo sklandesnius nusileidimus ir pakilimus, keičiant akumuliatorių bei kelionės filmavimą iš drono.

Iššūkių kelionės metu būta įvairių: nuo išvykimo paryčiais iki sėkmingo orlaivio valdymo sudėtingose situacijose. A. Lapušinskis papasakojo, kad bene didžiausias iššūkis komandai ilgos kelionės metu – neprarasti budrumo ir ryšio su orlaiviu. Skrydžio metu buvo ypač svarbus taisyklingas ir efektyvus bepiločio orlaivio pakilimas bei nusileidimas. „Menkiausia klaida galėjo kainuoti mums visą kelionę. Buvo nuostabu pamatyti Lietuvą kitu kampu – keliavome ne tradiciniais greitkeliais, o Lietuvos kaimeliais bei senaisiais kaimais, aplankėme nemažai aviacijai istoriškai reikšmingų vietų“, – įspūdziais pasidalijo Aleksandras.

Komandą įkvėpė tai, kaip toli per šimtą metų pažengė Lietuvos aviacija ir joje naudo-

jamos technologijos. „Tikiu, kad anuomet idėja perskristi Lietuvą lėktuvu, kuriame nėra žmogaus, būtų nesuvokiama, kaip dabar atrodo kelionės laiku. Džiaugiamės savo komandos pasiekimais ir tikime, kad geriausiai galime save pristatyti darbais. Net likus mėnesiui iki skrydžio ši idėja dar atrodė neįgyvendinama, o dabar galime drąsiai teigti, kad ją verta pakartoti. Smagu matyti užsidesius žmones, dirbančius kartu, stebėti, kaip sprendžiamos iškilusios problemos, kaip kiekvienas pavykęs nusileidimas ir pakilimas suteikia įkvėpimo tęsti gana ilgą kelionę. Juk parodoma, kiek daug pasiekta per šimtą Lietuvos aviacijos metų ir kiek daug dar galima pasiekti“, – teigia A. Lapušinskis.

Šis skrydis – tikrai ne paskutinis. Grįždama iš kelionės, VGTU komanda jau planavo,

Skrydis per Lietuvą

kur ir kokių maršrutu galėtų nuskraidinti savo orlaivius kitąmet. Sėkmingai įveikusi pirmąjį maršrutą Kyviškės–Kuršių Nerija, komanda nusprendė, kad panašūs skrydžiai galėtų tapti kasmetine tradicija. Tokių skrydžių metu kaupiama ne tik neįkainojama patirtis, bet ir lavinami orlaivio valdymo įgūdžiai. ■

Modernizuojama mokslo ir studijų infrastruktūra

Vytauto Didžiojo universitete (VDU) numatyti infrastruktūros pokyčiai, susiję su įvykusia universitetų integracija. Prasidėjo modernizacijos, rekonstrukcijos, kompiuterizacijos, tyrimų komercializavimo ir kiti procesai. Bus pradėti Pedagogų rengimo centro, Šiuolaikinių didaktikų centro ir Agroinovacijų mokslinių tyrimų centrų steigimo darbai. Mokslo ir studijų infrastruktūros modernizacijai yra skirta 8 mln. eurų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Atsižvelgiant į Vytauto Didžiojo, Aleksandro Stulginskio ir Lietuvos edukologijos universitetų susijungimą, numatoma modernizuoti mokslo ir studijų infrastruktūrą. Siekiant vykdyti aktualius ir svarbius Lietuvai bei Europai mokslų tyrimus, organizuoti studijas, kurios atitinka šiuolaikinius poreikius, ir užtikrinti aplinką, kuri yra palanki studentų, mokslininkų ir dėstytojų darbui bei bendradarbiavimui, VDU erdvės bus tobulinamos pagal pažangių pasaulio universitetų pavyzdžius.

Universitete – naujos mokslo ir studijų erdvės su nauja įranga

Kitais metais numatoma pradėti Pedagogų rengimo centro ir Šiuolaikinių didaktikų centro infrastruktūros kūrimo darbus. Pedagogų rengimo centras įsikurs K. Donelaičio gatvėje esančiuose universiteto rūmuose – šį pastatą numatoma įrengti pagal naujausius reikalavimus ir jame koncentruoti pedagogikos studijas. Čia bus atnaujintos auditorijos su multifunkciniais baldais, sukurtos erdvės grupiniam ir savarankiškam darbui, įrengtos darbo vietos Švietimo akademijos dėstytojams. V. Putvinskio gatvėje duris atvers Šiuolaikinių didaktikų centras – jame veiks trys laboratorijos, skirtos STEAM, didaktikai ir įtraukiančiam ugdymui. Pastarojoje bus įrengtos kompiuterizuotos darbo vietos studentams ir tyrėjams, taip pat multisensorinis kambarys – moderni erdvė, pritaikyta pojūčių edukacijai ir skirta mokytojų rengimui bei profesiniam tobulėjimui. Virtualioje didaktinėje laboratorijoje bus sukurta nauja pedagogų bendradarbiavimo ir praktikavimosi aplinka, taikomi naujausi technologiniai įrankiai.

VDU nuo pat jo atkūrimo organizuoja studijas ir bendruomenės gyvenimą remiantis laisvųjų menų (lot. *artes liberales*) principais – vykdomos tarpdisciplininės programos ir tyrimai, todėl natūralu, kad įvairiomis infrastruktūros galimybėmis gali naudotis visų fakultetų bei padalinių nariai.

Investicijos inovacijų plėtrai

Artimiausiu metu numatoma pradėti ir Agroinovacijų mokslinių tyrimų bazės modernizaciją – didinti pajėgumus, skirtus tyrimams įvairiose srityse, atliepančiose ūkio ir visuomenės poreikius. Patobulinta šios tyrimų bazės infrastruktūra leis siekti dar didesnės pažangos, investicijų į tyrimus, kurie užtikrintų ilgalaikį ekonominį augimą, konkurencingumą, inovacijų plėtrą.

Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos vykdomi tyrimai ir studijos reikšmingai prisideda prie sumanios specializacijos tikslų siekimo, ypač agroinovacijų ir maisto technologijų srityse. Patobulinta infrastruktūra leis VDU mokslininkams efektyviai vykdyti tyrimus, skirtus tvariams agrobiologiniams ištekliams ir saugesniam maistui. Tai įgalins kurti saugesnes, natūralias maisto žaliavas, produktus, maisto priedus, inovatyvias maisto pakuotes ir saugojimo technologijas, perspektyvias maitininių ir pašarinių augalų veisles, pažangias kenksmingų organizmų kontrolės sistemas, inovatyvias trąšas, tiksliosios augalininkystės ir gyvulininkystės ūkininkavimo technologijas ir kt.

Agroinovacijos ir bioekonomika šandien yra raktiniai žodžiai daugelyje šalies ir Europos plėtros strategijų. Rengiant projektą ir planuojant projekto įgyvendinimo priemones, užtikrinančias mokslo ir tyrimų progresą VDU, buvo atsižvelgiama ir į strateginių dokumentų nuostatas. Universitete planuojami bei vykdomi moksliniai tyrimai agroinovacijų ir maisto technologijų srityje koreliuoja su strateginių dokumentų nuostatomis, o šiems tyrimams vykdyti reikia mokslinių laboratorijų ir laboratorinės įrangos.

VDU siekia komercializuoti mokslinius tyrimus. Laboratorijos, planuojama įsigyti

Naujojo VDU Pedagogų rengimo centro projektas

mokslinė įranga, numatomi vykdyti moksliniai tyrimai planuojami atsižvelgiant į mokslinės produkcijos komercializavimo galimy-

bes, mokslinių tyrimų rinkos tendencijas, ilgalaikių Žemės ūkio akademijos partnerių ir kitų potencialių užsakovų poreikius. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

veikla, įstatymų leidybos procedūromis, taip pat bus organizuojami susitikimai su Seimo nariais. Į Lankytojų centrą darbo valandomis galės patekti kiekvienas sostinės gyventojas ar svečias be išankstinės registracijos.

Pagrindinis centro veiklos tikslas – skatinti atvirą Seimo ir visuomenės dialogą, užtikrinti Seimo pasiekiamumą, ugdyti atsakingą rinkėją. Pradiniame Lankytojų centro veiklos etape bus analizuojami būsimi lankytojų poreikiai, kuriami edukaciniai užsiėmimai, rengiamos diskusijos ir susitikimai su Seimo nariais.

Nepalankioje aplinkoje augantys vaikai. 2018 m. rugsėjo 27 d. Valstybės kontrolė pavišino atlikto audito ataskaitą „Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti“ apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą Lietuvos savivaldybėse. Dalis audito

buvo skirta įvertinti, ar visos savivaldybės į ikimokyklinį ugdymą įtraukia visus socialinės rizikos šeimose augančius vaikus, ar skiria jiems privalomą ikimokyklinį ugdymą. Ataskaitoje teigiama, kad daugiau kaip trečdalis (net 36 proc.) socialinės rizikos šeimose augančių vaikų iki 5 metų (imtinai) amžiaus nedalyvavo ikimokyklinio ugdymo procese, nes savivaldybės neskyrė jiems privalomo ugdymo, neorganizavo vežiojimo į ikimokyklinio ugdymo programą vykdančias įstaigas.

2019 m. birželio 1 d. Savivaldybių asociacija Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui pateikė duomenis, kad nepalankioje aplinkoje šalyje auga 4414 ikimokyklinio amžiaus vaikų. Iš jų 2018–2019 m. privalomas ikimokyklinis ugdymas skirtas vos 246 vaikams. Dalis vaikų lanko darželius savanoriškai, tačiau apie 1,4 tūkst. nepalankioje aplinkoje augančių vaikų visgi lieka be taip jiems reikalingo ikimokyklinio ugdymo. ■

Legendinis paminklas Panevėžyje nužudytiems gydytojams

Liudvika Knizikevičienė

Paraėjo jau 76 metai, kai Panevėžio apskrities ligoninės kieme buvo pastatytas paminklas sovietinių saugumo struktūrų žiauriai nužudytiems trims Panevėžio chirurgams: Stanislovui Mačiuliui, Juozui Žemguliui ir Antanui Gudoniui. Vykstant karui ir keičiantis valdžioms, ne tik žmonėms, bet ir paminklui teko dramatiški išgyvenimai.

Su 1940 m. sovietų okupacija prasidėjo „liaudies priešų“ paieška, jų areštai, trėmimai ir žudymai. Tais metais gydytojas Stanislovas Mačiulis, kaip okupaciniam režimui netinkamų pažiūrų žmogus, iš Panevėžio apskrities ligoninės direktoriaus ir chirurgijos skyriaus vedėjo pareigų buvo atleistas. Į jo vietą paskirtas iš Kauno atvykęs garsus chirurgas, visuomenininkas Juozas Žemgulis.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjus hitlerinės Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karui, buvo subombarduotas prie Panevėžio esantis Pajuostės aerodromas. Iš jo, o ir iš kitų fronto vietų, į Panevėžio ligoninę plūstelėjo labai daug sužeistųjų. Ligoninės personalas dirbo labai įtemptai. Pagal jos direktoriaus sudarytą grafiką medikai triūsė po 16 valandų. Ligoninėje sužeistuosius saugojo raudonarmiečiai, o jiems talkino budėję ginkluoti vietos komjaunuoliai.

Po keturių tokio įtempto darbo parų negausus personalas buvo labai išvargęs ir operacinės galeistingajai seselei Zinaidai Kanevičienei išsprūdo lemtingi žodžiai: „O, kad greičiau kokia nors pabaiga...“ Tuos žodžius ginkluoti budėjęs palaikė priešišku pasakymu jų atžvilgiu, todėl nusprendė seselę areštuoti. Ieškoma seselė tuo metu talkino operavusiems gydytojams Stanislovui Mačiuliui ir Antanui Gudoniui operacinės tvarstomajame, tad liko jos laukti už durų.

Išsigandusi Z. Kanevičienė išlipo per langą ir pasislėpė ligoninės sode. Neberadę jos, budėję ginkluoti komjaunuoliai ir raudonarmiečiai areštavo tada operavusius chirurgus ir ligoninės direktorių J. Žemgulį. Juos, dar vilkinčius baltus chalatus, pakeltomis rankomis išvarė per miestą į KGB būstinę. Sužinojusi apie gydytojų areštą, sutrikusi seselė paklausė ligoninėje tuo metu buvusio gydytojo Jono Statkevičiaus, ką jai daryti. Gydytojas patarė elgtis taip, kaip liepia sąžinė. Apsisprendusi Z. Kanevičienė nuskubėjo aiškintis į KGB būstinę, tikėdamasi išgelbėti kolegas...

Tačiau iš miesto pasitraukus raudonarmiečiams, panevėžiečiai netrukus aptiko gydytojus Juozą Žemgulį, Stanislovą Mačiulį, Antaną Gudonį ir galeistingą seserį Zinaidą Emiliją Kanis-Kanevičienę su dar trimis panevėžiečiais KGB rūsyje, enkavedistų labai žiauriai nužudytus. Pasklido baisi žinia. Tuo metu mieste vokiečių kariuomenės dar nebuvo.

Po kelių dešimtmečių sovietmečiu vietos spaudoje buvo stengiamasi perrašyti istoriją, šią kraupią žmogžudystę priskiriant vokiečiams. Tai sukėlė dar buvusių gyvų to meto įvykių liudininkų didelį nustebimą ir pasipiktinimą.

Nukankinti medikai buvo puikūs specialistai ir aukštos moralės žmonės. Šias kraupias žudynes, jų priežastis 1988 m. prisiminė tuo metu dirbęs gydytojas Vladas Dalinda. Apie tai liudija gydytojo Daliaus Patkausko surinkti ir kitų tuo metu dirbusių ligoninės darbuotojų prisiminimai.

Juozas Žemgulis

Gimė 1890 m. gruodžio 17 d. Kretingos apskrityje Veiviržėnų valsčiuje Rusėnų kaime ūkininko šeimoje. Mokėsi Palangos progimnazijoje, po to – Liepojos valstybinėje gimnazijoje, kurią 1910 m. baigė aukso medaliu. Tais pačiais metais įstojo į Peterburgo karo medicinos akademiją, iš kurios 1913 m. persikėlė į Dorpatą (dabar Tartu) universiteto Medicinos fakultetą. 1914-aisiais buvo mobilizuotas, dirbo caro kariuomenėje jaunesniu gydytoju. 1917 m. buvo sužeistas

Gydytojas Juozas Žemgulis

ir gydytas Charkovo karo ligoninėje. Besigydydamas tęsė studijas Charkovo universitete ir 1917 m. jį baigė.

1918 m. atvyko į Lietuvą. Iš pradžių dirbo Jurbarko ligoninės vedėju, o nuo 1919 m. – Kauno miesto ligoninės Chirurgijos skyriaus vedėju. Užsirekomendavo kaip gabus, veiklus ir energingas chirurgas, pareigingas ir griežtas vadovas. 1923 m. perėjo dirbti jaunesniu gydytoju ordinatoriumi į Karo ligoninės chirurgijos skyrių. 1935 m. išėjo į atsargą, turėdamas medicinos tarnybos pulkininko leitenanto laipsnį ir iki 1939 m. dirbo Klaipėdoje Lietuvos Raudonojo Kryžiaus ligoninės Chirurgijos skyriaus vedėju.

Vokiečiams užėmus Klaipėdą, grįžo į Kauno karo ligoninę, buvo Chirurgijos skyriaus konsultantu. Pelnė karo medicinos pulkininko laipsnį. 1940 m. Kauno karo ligoninei perėjus Raudonosios armijos žinion, J. Žemgulis buvo paskirtas Panevėžio apskrities ligoninės direktoriumi ir Chirurgijos skyriaus vedėju.

Su J. Žemgulo asmenybe susiję svarbiausi įvykiai Nepriklausomos Lietuvos sveikatos apsaugos sistemoje. 1919 m. jo iniciatyva įkurta pirmoji Lietuvoje Kauno medicinos draugija, pagreitintas Aukštųjų medicinos kursų, vėliau tapusių Kaune kuriamo universiteto dalimi, steigimas. Jis buvo pirmojo medicinos žurnalo „Medicina“ organizatorius ir jo pirmasis redaktorius. Pats šiam leidiniui parašė per 50 mokslinių straipsnių traumatologijos, karo lauko chirurgijos ir kitais klausimais. Buvo vienas iš Lietuvos chirurgų draugijos (1935 m.) ir Kovos su vėžiu draugijos steigėjų. Aktyviai dalyvavo, organizuojant Lietuvos gyventojų sanitariinio švietimo darbą. 1936 m. J. Žemgulis įsteigė Klaipėdos medicinos draugiją ir 1937 bei 1938 m. buvo renkamas jos pirmininku. Aktyviai dalyvavo įvairių gydytojų draugijų ir Lietuvos gydytojų suvažiavimų darbe,

skaitė mokslinius pranešimus chirurgijos ir sveikatos apsaugos organizavimo klausimais. 1939 m. buvo išrinktas Lietuvos gydytojų sąjungos valdybos vicepirmininku. Kartu su kitais kolegomis atkūrė korporaciją „Fraternitas Lituania“. Pasireiškė ir kaip išradėjas – 1930 m. sukonstravo aparatą kaklo spondilitui gydyti, tobulesnį už iki tol naudotus užsienyje aparatus, pasiūlė gipsavimui pritaikyti vietines žaliavas. Gydytojas tobulinosi Vokietijoje ir Prancūzijoje. Buvo aktyvus Šalių sąjungos narys. Apdovanotas LDK Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu, Šalių žvaigždės ordinu, Nepriklausomybės medaliu. Dabar jo palaikai ilsisi Kauno kapinėse. Dėl galimų grįžtančių sovietų represijų jo žmona Leokadija su keturiais vaikais – Juozu Algimantu, Egle, Živile ir Reda 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

Stanislovas Mačiulis

Gimė 1893 m. vasario 7 d. Rokiškio apskrityje, Panemunėlio valsčiuje, Bimbų kaime ūkininko šeimoje. 1914 m. baigė Šiaulių berniukų gimnaziją, o 1919-aisiais – Petrogrado karo medicinos akademiją. Dirbo profesorius Sergejaus Fiodorovo klinikoje. 1921 m. Karo Medicinos akademijoje išlaikė chirurgo specialisto egzaminus, dirbo Gydytojų tobulinimosi institute chirurgijos klinikos asistentu. 1922 m. grįžo į Lietuvą ir tarnavo Alytuje 6-ojo Pilėnų kunigaikščio Margirio pėstininkų pulko gydytoju, Marijampolėje – 9-ojo Lietuvos kunigaikščio Vytenio pėstininkų pulko vyr. gydytoju bei gydytoju antrajame pasienio pulke.

1923 m. savo prašymu išėjo į atsargą ir apsigyveno žmonos ūkyje Panevėžio apskri-

Gydytojo Stanislovo Mačiulio kapas

tyje. Čia, be gydytojo darbo, daug metų buvo Panevėžio apskrities Tarybos nariu, Smilgių valsčiaus Tarybos, Žemės ūkio draugijos, Smulkaus kredito banko valdybos pirmininku. 1925 m. Stanislovas Mačiulis buvo paskirtas Panevėžio apskrities gydytoju, o 1930 m. sausio 10 d. – Panevėžio apskrities savivaldybės ligoninės vedėju. Tų metų liepos mėnesį tapo ir Chirurgijos skyriaus vedėju.

Jis pasireiškė kaip geras ligoninės darbo organizatorius, puikus savo specialybės žinovas. 1934 m. tobulinosi Vienoje ir Budapešte. 1933 m. kartu su kitais Lietuvos gydytojais įsteigė Draugiją kovai su vėžiu. Buvo aktyvus Lietuvos chirurgų draugijos, Panevėžio miesto ir apskrities gydytojų draugijų narys.

Gydytojas Antanas Gudonis

Parašė daug mokslinių straipsnių į medicininę spaudą. 1937 m. Vytauto Didžiojo universitete išlaikė medicinos doktoranto egzaminus, rengė disertaciją. Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas LDK Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu. Stanislovas Mačiulis palaidotas Panevėžio Kristaus Karaliaus kapinėse (Ramygalos gatvėje) šalia dukters studentės Stasės, kurią Vilniuje 1941 m. gegužę pakirto tuo metu siautusi vidurių šiltinė. Baigiantis karui jo žmona Vanda Mačiulienė su dukterimis Irena ir Aldona išvyko į Vakarų.

Antanas Gudonis

Gimė 1911 m. rugsėjo 5 d. Rokiškio apskrityje, Serapiniškio kaime ūkininko šeimoje. Anksti netekęs tėvo, dirbo sunkius ūkio darbus ir mokėsi privačiai. 1932 m. baigė Rokiškio valstybinę gimnaziją ir įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą, kurį baigė 1938 m. Stažavosi Rokiškio apskrities savivaldybės ligoninėje. 1939 m. birželio 1 d. persikėlė į Panevėžį, o nuo liepos 1 d. dirbo Panevėžio apskrities savivaldybės ligoninėje chirurgo asistentu. Bendradarbiai jį prisimena kaip kuklų, nuoširdų ir draugišką. Jis buvo Panevėžio apygardos lietuvių gydytojų draugijos narys, 1940–1941 m. ligoninės tarnautojų komiteto narys. Karo išvakarėse tobulinosi Kaune. 1941 m. birželio 22 d. pėsčiomis iš Kauno grįžo į Panevėžį ir tuoj pat atėjo į ligoninę, kur buvo labai reikalingos chirurgų rankos.

■ Nukelta į 8 p.

Paminklas sovietinių budelių nužudytiems Panevėžio medikams

Prezidentui Antanui Smetonai – 145: faktai ir žmonės

Dr. Raimundas Kaminskas

Lietuvos Respublikos Seimas 2019-uosius paskelbė Lietuvos Tarybos Pirminko, Lietuvos Prezidento Antano Smetonos metais. Šiomet sukanka 145 metai, kai gimė, ir 100 metų, kai buvo išrinktas vienas iškiliausių Lietuvos visuomenininkų, intelektualas ir modernios valstybės kūrėjas, Vasario 16-osios Akto signataras, pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona. Manau, kad prasminga priminti pagrindinius istorinius faktus apie A. Smetonos asmeninį gyvenimą, jo viešąją veiklą, kad galėtume įsigilinti ir labiau suprasti jo vertybes, lūkesčius, idealus bei susiformuotume savąją nuomonę apie šios asmenybės svarbą šiandieninėje Lietuvoje.

Antanas Smetona gimė 1874 m. rugpjūčio 10 d. Aukštaitijoje, Užulėnio kaime, Taujėnų valsčiuje, Ukmergės apskrityje. Jo tėvas Jonas Smetona (1832–1885) ir mama Julijona Kartanaitė-Smetonienė (1838–1905) buvo mažžemiai valstiečiai, kurie, be Antano, dar augino sūnus: Igną (1860–1934), Motiejų (1863–1943), Joną (1864–1865), Liudviką (1865–?) bei Juozą bei dukteris: Marijoną Smetonaitę-Jasiukonienę (1866–1940), Mortą Smetonaitę-Krikštaponienę (1871–1950) ir Julijoną Smetonaitę (1878–1962).

1888 m. Antanas, baigęs Taujėnų pradžios mokyklą, įstojo į Palangos progimnaziją, kurią baigė 1893 m. Tais pačiais metais nuvežė dokumentus į Žemaičių kunigų seminariją Kaune, bet vėliau persigalvojo ir įstojo į Mintaujos (dabar – Jelgava, Latvija) gimnaziją. Gimnazijoje jis dalyvavo slaptoje „Kūdikio draugijos“ veikloje. Aštuntoje klaseje iš gimnazijos pašalintas už atsisakymą viešai melstis rusų kalba.

1897 m. A. Smetoną įstojo į vieną iš Peterburgo gimnazijų, o ją baigęs – į Peterburgo universiteto Teisės fakultetą. 1899 m. už dalyvavimą protestuose dėl studentų teisių varžymų buvo suimtas, dvi savaites kalintas ir išstremtas į Vilnių. 1902 m. Peterburge A. Smetona vėl buvo suimtas ir pasodintas į kalėjimą, tačiau po dviejų savaitių, trūkstant įkalčių bylai sudaryti, paleistas. Tais pačiais metais baigė studijas ir, kaip vienas iš nedaugelio to meto lietuvių intelektualų, turinčių aukštojo mokslo diplomą, grįžo į Lietuvą.

1902 m. Vilniuje A. Smetona pradėjo verstis advokato praktika, 1903–1915 m. dirbo Vilniaus Žemės ūkio banke. 1904 m. Vilniaus šv. Rapolo bažnyčioje jis susituokė su bajoraite Sofija Chodakauskaite (1884–1968). Vilniuje gimė jų dukros – Marija Danutė Smetonaitė-Valušienė (1905–1993) ir Birutė (1906–1909) bei sūnus Julius Ringaudas (1913–1974). Vilniuje A. Smetona dalyvavo įvairių draugijų veikloje: Vilniaus lietuvių savitarpinės pašalpos, Vilniaus kanklių, Vilniaus Aušros apšvietos, Lietuvių dailės ir Lietuvių mokslo draugijoje, Vilniaus lietuvių „Rūtos“ susivienijime, Lietuvių draugijoje nukentėjusiems nuo karo šelpti. Priklausė Lietuvių demokratų partijai, kuriai

atstovavo 1905 m. gruodžio 4–5 d. įvykusiame Didžiajame Vilniaus Seime.

1908 m. A. Smetona tapo laikraščio „Viltis“ redaktoriumi, leido ir redagavo dvisavaitinį žurnalą „Vairas“. 1916 m. pirmininkavo Lozanos lietuvių konferencijoje, o 1917 m. tapo laikraščio „Lietuvos aidas“ steigėju ir redaktoriumi. 1917 m. rugsėjo 18–22 d. vykusioje Lietuvių konferencijoje Vilniuje A. Smetona buvo išrinktas Lietuvos Tarybos, o vėliau – Valstybės Tarybos pirmininku, tapo 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataru.

1919 m. balandžio 4 d. Kaune Valstybės tarybos nariai slaptame balsavime Antaną Smetoną išrinko valstybės Prezidentu. Už tai balsavo 25 iš 28 tarybos narių. 1919 m. balandžio 6 d. Antanas Smetona prisiekė, tapdamas pirmuoju Lietuvos valstybės Prezidentu ir šias pareigas ėjo iki 1920 m. birželio 19 d. Iš pradžių Prezidentas rezidavo Laisvės alėjoje Nr. 6. Nuo 1919 m. rugsėjo 1 d. Prezidento rezidencija įsikūrė buvusios Kauno gubernijos gubernatūros rūmuose. Pasitraukęs iš Prezidento pareigų, jis su šeima apsigyveno Maironio bute Muziejaus gatvėje. 1921 m. A. Smetona buvo paskirtas Lietuvos delegacijos sienoms su Latvija nustatyti pirmininku, o 1923 m. – Lietuvos Vyriausybės aukštuoju įgaliotiniu Klaipėdos kraštui, tačiau vėliau iš šių pareigų pasitraukė.

1920–1926 m. A. Smetona redagavo „Lietuvos balsą“, „Lietuvių balsą“, „Tėvynės balsą“, „Krašto balsą“, „Vairą“, „Tautos vairą“.

Šventiška išpuošta Užugirio mokykla pirmojo Lietuvos Prezidento tėviškėje

Yra daug prisidėjęs, norminant lietuvių kalbą. Nors ir būdamas teisininku, jis turėjo išskirtinį, savitą, vaizdingą kalbos stilių ir siekė intensyviai vartoti lietuvių kalbą viešojoje bei privačioje erdvėje. 1923 m. lapkričio mėn. jis, kaip žurnalo „Vairas“ redaktorius, išspausdino kritišką prof. A. Voldemaro straipsnį apie vyriausybę ir buvo nubaustas 2000 litų bauda. Negalėdamas sumokėti baudos, buvo suimtas ir įkalintas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime, tačiau jo rėmėjai surinko reikalingą pinigų sumą baudai apmokėti.

A. Smetona aktyviai dalyvavo Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) veikloje. 1922 ir 1926 m. buvo išrinktas LŠS garbės teismo nariu, o 1923 m. – LŠS Centro valdybos nariu. 1936 m. tapo LŠS Garbės šauliu. 1923–1927 m. Lietuvos universitete A. Smetona, kaip Meno teorijos ir istorijos, vėliau kaip Filosofijos katedros docentas, dėstė etiką, senovės filosofiją ir lietuvių kalbos stilistiką. 1924 m. aktyviai, dalyvavo, kuriant naują partiją –

Lietuvos tautininkų sąjungą ir 1925–1926 m. buvo jos pirmininku. 1924–1940 m. – Tarptautinio banko valdybos narys. 1926 m. birželio 12 d. išrinktas Seimo nariu Panevėžio rinkimų apygardoje.

1926 m. gruodžio 17 d. po slaptos karininkų organizacijos įvykdyto perversmo Lietuvos Respublikos Seimas 1926 m. gruodžio 19 d. A. Smetoną išrinko Lietuvos Respublikos Prezidentu. Prezidentu jis buvo perrinktas ir 1931 m. bei 1938 m.

Sovietų sąjungai paskelbus ultimatumą Lietuvai, 1940 m. birželio 15 d. posėdyje A. Smetona pasisakė už tai, kad ultimatumą būtina atmesti ir ginklu priešintis agresoriui, tačiau, nesulaukęs Vyriausybės narių ir kariuomenės vado palaikymo, turėjo pasitraukti iš Lietuvos, išvyko į Karaliaučius. Vėliau jam buvo leista apsistoti prie Mozūrų ežerų netoli Angerburgo (dab. Vengozėvas, Lenkija), vaizdingoje Šventaičio (Schenzait) vietovėje prie Jagerhohe. Čia jis su šeima praleido du mėnesius.

Nacių valdomoje Vokietijoje A. Smetonos laisvė buvo suvaržyta. Nepavykus rasti prieglobsčio Vakarų Europoje, A. Smetona su šeima nusprendė emigruoti į JAV. 1940 m. rugpjūčio 17 d. Berlyne gavo leidimą vizoms į JAV, tačiau kurį laiką dar teko laukti kitų tranzitinių šalių vizų, todėl nutarė laikinai apsistoti Šveicarijoje. 1940 m. rugsėjo 19 d. Antanas ir Sofija atvyko į Berną ir čia pragyveno iki lapkričio 26 d.

Šveicarijoje Lietuvos diplomatai prikalbino A. Smetoną atgaline 1940 m. birželio

miestų, kuriuose telkėsi gausesnės lietuvių bendruomenės. 1942 m. sausio 28 d. A. Smetona kreipėsi į JAV Valstybės departamentą, prašydamas leisti sudaryti egzilinę Lietuvos vyriausybę, tačiau gavo neigiamą atsakymą.

Antanas Smetona žuvo, apsinuodijęs dūmais, 1944 m. sausio 9 d. Klivlande, užsidegus namui, kuriame gyveno jo šeima. Jis buvo palaidotas lietuviškose Kalvarijų kapinėse. Vėliau jo palaikai perkelti į mauzoliejų Visų Sielų kapinėse (10366 Chardon Road, Geauga County, Ohio). Šalia ilsisi ir 1968 m. mirusi jo žmona Sofija. Tose pačiose kapinėse palaidotas ir sūnus Julius, taip pat jo motina Birutė Nasvytė-Smetonienė bei 2012 m. miręs vaikaitis pianistas Antanas Smetona.

„O kam iš viso Lietuvoje buvo reikalingas Antanas Smetona? – Tam, kad visi, dar net iki šiol, galėtų jį neigti ir kad jisai savo pastovumu galėtų teigti Lietuvos nepriklausomybę“, – tokią tezę pateikė vienas žymiausių semiotikų Algirdas Julius Greimas. Sociologas Vytautas Kavolis teigė, kad Antanas Smetona yra svarbus lietuvių tautinio sąmoningumo simbolis, vadovavęs Lietuvos valstybiniam atgimimui, o vėliau – ir nepriklausomai Lietuvai. Todėl pozityvusis šio laikotarpio įnašas yra valstybingumas ir pasitikėjimas savimi kaip tauta, pajėgiančia save valdyti. Ne veltui tarpukario Lietuvos istorijos laikotarpis yra vadinamas „Smetonine Lietuva“.

Minėdami Lietuvos Prezidento institucijos šimtmetį, pastebime, kad Prezidento Antano Smetonos atminimas nepakankamai įamžintas. Jam skirtas paminklo nėra mūsų sostinėje – Vilniuje. Visoje Lietuvoje tėra pastatytas vos vienas kitas paminklas, jam skirtos tik kelios atminimo lentos, jo vardu pavadintos kelios gatvės ir mokyklos. Trūksta dokumentinių ir meninių filmų apie pirmąjį valstybės Prezidentą. Jo palaikų pervežimo iš JAV klausimas iki šiol lieka atviras ir viešojoje erdvėje menkai diskutuojamas.

– Kokie socialiniai mitai yra apie A. Smetoną? Ką A. Smetona padarė ne taip? O ką A. Smetonos kritikai galėtų padaryti kitaip? Gal ir yra dėl ko kritikuoti A. Smetoną, tačiau pirmiausia reikėtų pasakyti ačiū jam už tai, kad sukūrė modernią tautinę valstybę ir subrandino jaunąją kartą, pasiryžusią kovoti už jos laisvę. Galima pasidžiaugti, kad su A. Smetona tiesiogiai susijusios Lietuvos Prezidento institucijos šimtmečio metais senąją, dar 1935 m. Izidoriaus Kisino sudarytą A. Smetonos bibliografiją (kur registruota 1613 Smetonos darbų) reikšmingai papildė Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotojų parengta Antano Smetonos bibliografijos rodyklė, apimanti 1935–2016 metus. Būtina tinkamai įamžinti pirmojo Prezidento Antano Smetonos atminimą visoje Lietuvoje ir pasaulyje.

Literatūra

Vaižgantas. „Jaunosios Antano Smetonos dienos. 25 (1906–1931) metams jo rašto darbo paminėti“. Kaunas, 1931.

Binkis K. „Antanas Smetona, 1874–1934: šešių dešimčių metų sukaktuvėms paminėti“. Kaunas, 1934.

Merkelis A. „Antanas Smetona. Jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla“. New York, 1964 (2017).

Eidintas A. „Antanas Smetona. Politinės biografijos bruožai“. Vilnius, 1990.

Legendinis paminklas Panevėžyje nužudytiems gydytojams

■ Atkelta iš 6 p.

Birželio 23 d. buvo trumpam areštuotas. Paleistas vėl grįžo į ligoninę, operavo sužeistus raudonarmiečius ir beveik be poilsio dirbo iki pat mirties. Jam žuvus, žmona liko su mažu sūneliu Antanu. Palaidotas Rokiškyje.

Zinaida Emilija Seiliūnaitė-Marčiuk-Kanis-Kanevičienė

Gimė 1893 m. kovo 19 d. Girkalnų kaime Trakų apskrityje. Tėvams anksti mi-

Gailestingoji seselė Emilija Zinaida Kanevičienė

rus, liko našlaitė. Emilija augo pas išteklėjusią vyresniąją seserį Oną Stankauskiene, per Pirmąjį pasaulinį karą pasitraukusią į Rusiją. Mirus Onos vyrui, ši, turėdama savo tris vaikus, išleido Emiliją tarnauti. Marčiukų šeimai Emilija patiko. Jie augino ją kartu su savo dukra Zina, o pastarajai mirus ją įvairino. Taip lietuvaitė katalikei Emilijai teko Zinos vardas ir įtėvių pavardė. Vėliau Kaune ji įgijo gailestingosios sesers profesiją, slaugė ir tvarstė žaizdas už Lietuvos nepriklausomybę kovojusiems sužeistiems savanoriams.

1922 m. sausio 21 d. išteklėjo už Panevėžio Karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko karininko Kosto Kanio-Kanevičiaus. Dirbo Panevėžio savivaldybės apskrities ligoninės Chirurgijos skyriuje gailestingąja sesele. Buvo kolegų ir ligonių vertinama kaip rami, gera medicinos darbuotoja.

Lemtingomis karo pradžios dienomis, kai Chirurgijos skyriaus personalas dirbo išties dieną ir naktį, ji, matyt, labai išvargusi, ištare tuos kelis žodžius, sukėlusius čekistų, visur įžiūrėjusių tik sabotazą, įtarimus. Suėmus gydytojus, pati nuėjo aiškintis tikrosios padėties, tačiau jau kitą dieną buvo rasta ypač žiauriai nužudyta. Palaidota Panevėžio miesto stačiatikių kapinėse.

Paminklo istorija

1941 m. gruodžio 8 d. greta ligoninės esančioje Panevėžio mergaičių gimnazijoje įvyko sovietų saugumiečių nukankintų medikų atminimo minėjimas. Visuomenei buvo pristatyta žymaus miesto fotografo Jono Žitkaus darbų paroda apie šiuos kraupius įvykius (vėliau, grįžus sovietams, dėl tų nuotraukų J. Žitkus buvo ištremtas 10 metų kalėti į Sibiro lagerius). Minėjime pagrindinį pranešimą perskaitė ligoninės vedėjas

gydytojas Kazimieras Gudelis. Jis pritarė ir minčiai nukankintiems gydytojams ligoninės kieme pastatyti paminklą. Panevėžio apskrities valdybos nario Petro Butkaus iniciatyva paminklui pastatyti sudaryto komiteto nariais, be jo, tapo gydytojai Kazimieras Gudelis ir Mykolas Marcinkevičius. Lėšų paminklui skyrė Panevėžio apskrities valdyba. Paminklas kainavo 8600 reichsmarkių.

1943 m. rugsėjo 19 d. ligoninės kieme prie vainikais apipinto ir gėlėmis papuošto skulptoriaus Bernardo Bučo sukurto paminklo gausiai susirinkus ligoninės dirbantiesiems ir kitiems panevėžiečiams, vyskupas Kazimieras Paltarokas laikė gedulingas pamaldas. Gydytojui Gudeliui pakvietus, kalbėjo valdžios atstovai. Po to įvyko paminklo nužudytiems gydytojams atidengimo ceremonija.

Akmeninis paminklas susideda iš trijų dalių. Dviejuose paviršiuose užrašyta „GELBĖJO KITUS ir ŽUVO PATYS“, su atitinkamomis iliustracijomis, o paminklo priekyje po gydytojų profilių bareljefų buvo iškalti žodžiai: PANEVĖŽIO APS. LIGONINĖS GYD. ST. MAČIULIS, J. ŽEMGULYS, A. GUDONIS ŽIAURIAI BOLŠEVIKŲ NUŽUDYTI 1941.VI.26. (Vėliau už šio paminklo atidengimo iškilmų organizavimą sovietų saugumas gydytoją Gudelį persekiojo ir ne kartą tardė). Siekiant įamžinti žiauriai nukankintų gydytojų atminimą, jų pavardėmis buvo pavadintos Panevėžio gatvės.

1944 m. prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, buvo susirūpinta nužudytiems gydytojams pagerbti skirto paminklo ligoninės kieme likimu. Vokiečių lėktuvams bombarduojant miestą, nukentėjo ligoninės pastatai, buvo apgadintas ir paminklas, nuskeltas vienas viršutinis kampas.

Manoma, kad tuo metu, vengiant sovietų valdžios represijų, galbūt ir paties paminklo autoriaus iniciatyva, buvo panaikinta užrašo dalis, liudijanti, kas ir kada gydytojus nužudė. Dėl apsaugos, o ir šiaip, kad mažiau matytųsi, paminklą apkalė lentomis. Tačiau vieną ankstyvą rudens rytą paminklas dingo. Pasirodo, nujausdamas apie galimą paminklo sunaikinimą, naktį dirbęs gydytojas Jonas Statkevičius su ligoninės ūkvedžiu ir vienu ligoniu iškasė gelyne gilią duobę ir ten šį paminklą „palaidojo“ iki geresnių laikų. Taigi jis buvo paslėptas praktiškai toje pačioje vietoje, kur ir pastatytas.

Po kelių dešimtmečių, jau statant naujus ligoninės korpusus, paminklas buvo aptiktas du kartus. Tačiau vėl, žinant tik ekskavatorininkui Jonui Taučikui, inžinieriui ir vyr. gydytojui, jis liko gulėti žemėje iki Atgimimo metų.

1988 m. Lietuvoje prasidėjus Atgimimo sąjūdžiui, jo nuotaikas greitai ėmė populiarinti ir miesto medikai. Ligoninėje subrendo mintis atstatyti paminklą 1941 metais nužudytiems gydytojams. Atsirado žmonių, žinojusių paminklo pamato buvimo ir užkasimo vietą. 1988 m. spalio 14 d., gausiai dalyvaujant medikams, miesto Atgimimo sąjūdžio ir valdžios atstovams paminklas chirurgų rankomis iškilmingai iškastas. Kadangi akmuo buvo kiek pažeistas, skulptorius Algimantas Vytėnas jį restauravo ir atnaujino buvusius užrašus. Lapkričio 1 d. vėl susirinkus dideliame medikų ir miesto žmonių būriui ankstyvesnėje vietoje atstatytas paminklas buvo iškilmingai atidengtas. Jį pašventino tuometinis Panevėžio Kristaus

Karaliaus katedros klebonas Juozapas Antanavičius.

Kadangi prasidėjus antrajai sovietų okupacijai gatvių pavadinimai, kuriuose įamžintos nužudytų gydytojų pavardės, buvo panaikinti, Lietuvai vėl tapus nepriklausoma, savo profesijai likusių ištikimų ir dėl to žuvusių medikų – Juozo Žemgulio, Stanislovo Mačiulio, Antano Gudonio, Zinaidos Kanevičienės – vardais pavadintos kitos Panevėžio gatvės, esančios netoli Kristaus Karaliaus katedros.

Kraupus sovietinio saugumo susidorojimas su jų kariams teikusiais pagalbą Panevėžio medikais neblėsta žmonių atmintyje. Kankinių atminimas pagerbtas ir 2011 m. birželio 14 d. Panevėžio kraštotyros muziejaus organizuotuose Lietuvos tremties 70-mečiui bei Laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių metams paminėti skirtuose renginiuose. Juozo Miltonio dramos teatre apie nužudytus medikus kalbėjo knygos „Pane-

Emilijos Zinaidos Kanevičienės kapas

vėžio medicinos istorija iki 1990 m.“ (2010) autorė gydytoja Liudvika Knizikevičienė. Buvo pristatyta paroda „Tragiškas 1941 m. birželis Panevėžyje“.

Panevėžio krašto chirurgų draugija 2011 m. birželio 22 d. surengė mokslinę konferenciją, skirtą stalinizmo aukų – Panevėžio medikų – Juozo Žemgulio, Stanislovo Mačiulio, Antano Gudonio ir Zinaidos Kanevičienės žūties 70-osioms metinėms paminėti. Panevėžio vyskupas Jonas Kauneckas už žuvusiuosius aukojo šv. Mišias. Padėtos gėlės ir uždegto atminimo žvakutės prie paminklo nužudytiems gydytojams ir ant Stanislovo Mačiulio bei Zinaidos Kanevičienės kapų. Konferencijoje pranešimus skaitė med. mokslų daktarė doc. Jūratė Norvaišienė (Kaunas), gyd. Almonija Marcinkevičiūtė-

Bernadišienė (Vilnius), istorikė Joana Viga Čiplytė, vyr. chirurgas Remigijus Samuolis ir kt. Pristatyta J. V. Čiplytės knyga apie žuvusius medikus „Prasmingas medikų gyvenimas“. Į šį renginį iš Amerikos atvyko nužudyto gydytojo sūnus Antanas Gudonis ir Juozo Žemgulio giminaičiai, daug prisidėję J. V. Čiplytei rašant knygą, dalindamiesi prisiminimais ir dokumentais.

Hipokrato priesaikai ištikimi chirurgai Juozas Žemgulys, Stanislovas Mačiulis, Antanas Gudonis ir gailestingoji seselė Zinaida Kanevičienė, net ir žuvę, ilgam išliko žmonių atmintyje ir tapo sektinu pavyzdžiu savo ir kitų kartų medikams.

Literatūra

Bielskytė V. „Tragedija prie Nevėžio“. Tiesa, 1988 m. spalio 29 d., 4 p.

Bielskytė „Balta rožė vietoj epitafijos gailestingajai seselei“. Panevėžio balsas, 1991 m. rugpjūčio 17, 20 d., 2 p.

Brazauskas J. „Menanti istoriją nuotrauka“. Sekundė, 2008 m. spalio 28 d., 6 p.

Čiplytė J. V. „Prasmingas medikų gyvenimas“. 2011, Vilnius: „Homo liber“, 21, 38, 72, 103.

Dalinda V. „Apie 1941 m. birželio įvykius. Medikų prisiminimai“. 1988, Rankraščiai, lap. 1. L. Knizikevičienės archyvas.

Knizikevičienė L. „Panevėžio medicinos istorija iki 1990 m.“ 2010, Panevėžys: „ARG ofsetas“, 121.

Labanauskas L; Norvaišienė J. „Lietuvos gydytojų sąjunga“. 1998, Kaunas: „Spindulys“, 28–31.

Lietuvos gydytojų sąjunga. „Mūsų gydytojai. Žinynas“. 1998, Kaunas: „Spindulys“, 98, 163.

Merkelis A. „Raudonasis teroras Panevėžio apskrityje“. Panevėžio apygardos balsas, 1942 m. rugsėjo 12 d., 3 p.

Mikalajūnas H. „Neiškraipyta istorinė tiesa“. Trimitas, 2007 m. rugpjūtis, 20 p.

„Paminklas bolševikų nukankintiems“. Panevėžio apygardos balsas, 1943 m. rugsėjo 25 d. Nr. 36–37, 2 p.

Nagrockienė I. „Istorinį paminklą apraizgė mįslės“. Sekundė, 2019 m. rugsėjo 4 d., p. 1–3.

Pilkas D. „Raudonojo teroro auka“. Panevėžio tiesa, 1990 m. birželio 13 d. 2 p.

Sabalaišauskienė-Statkevičiūtė B. 2003; Statkevičius, K. 1989: „Iš tėvo pasakojimų. Medikų prisiminimai“. Rankraščiai, lap. 26, 82–85. L. Knizikevičienės archyvas

Prezidentui Antanui Smetonai – 145: faktai ir žmonės

■ Atkelta iš 7 p.

Eidintas A. „Antanas Smetona ir jo aplinka“. Vilnius, 2012.

Jakubavičienė I. „Seserys. Sofija Smetonienė (1884–1968) ir Jadvyga Tūbelienė (1891–1988)“. Versus aureus, 2014.

„Antano Smetonos korespondencija, 1940–1944“. Kaunas, 1999.

Smetona M., Smetonienė A. „Prezidentas A. Smetona, Lėno ir Užulėnio Smetonos: genealoginė apžvalga“// Lituanistica.

2016. T. 62. Nr. 2(104), p. 91–109.

Antanas Smetona – pirmasis Lietuvos Respublikos prezidentas, žr. LCVA tinklalapis: <http://www.archyvai.lt/exhibitions/smetona/paroda.htm>

Antano Smetonos bibliografija, 1874–1934, sud. Izidorius Kisinis, Kaunas, 1935.

Antanas Smetona. Bibliografijos rodyklė (1935–2016), sud. Zina Daugėlaitė, Irena Adomaitienė, Vilnius, 2019.

Klaipėdoje atidengtas paminklas Vydūnui

Dr. Vacys Bagdonavičius

Saulėtą rugsėjo pirmąją Klaipėdoje iškilmingai atidengtas paminklas Vydūnui. Pertvarkytas tarp Puodžių ir Bokštų gatvių esantis skveras, kurio centre virš tykiai sruvenančio fontano iškilo dvasingumu spindinti mąstytojo figūra, tapo jaunatve dvelkiančiu Vydūno sodu. Jauni medžiai ir žydintys gėlynai kartu su bronzoje įkūnytu išminčiumi tarsi kviečia čionai užsukusius pajauti skaidresnės dvasios gaivą ir jai veikiant augti.

Paminklo atsiradimą prieš septynerius metus inicijavo visuomeninės organizacijos „Mažosios Lietuvos reikalų tarybos“ Klaipėdos krašto skyrius, kuris netrukus įkūrė ne tik šiuo paminklu, bet ir kitais krašto istorinio paveldo objektais besirūpinančią viešąją įstaigą „Mažosios Lietuvos kultūra“. Jos direktoriumi buvo išrinktas dr. Arvydas Girdzijauskas, valdybos pirmininku – Rimantas Cibauskas, nariais – Arūnas Truka-

nas, dr. Vytautas Čepas, Antanas Stanevičius, Algimantas Švanys, Bernardas Aleknavičius, dr. Janina Pupelienė, prof. dr. Artūras Razbadauskas, Petras Šmitas, prof. habil. dr. Domas Kaunas, Algimantas Kirkutis, Jonas Lukšas, Teresė Budraitienė, Sigutė Augutienė, dr. Albertas Dovydas Juška (miręs), Eva Jankus-Gerola (mirusi)

Ši įstaiga ne tik kartu su miesto savivaldybe ieškojo paminklui tinkamos vietos, bet ir atliko didelį švietėjišką darbą, ieškojo rėmėjų, pati rinko aukas, į šį reikalą įtraukdama verslininkus. Pastariesiems finansškai parėmus, paminklo pastatymo idėja tapo įgyvendinama. Su statymu susijusias konkrečias problemas sprendė komisija, kuriai vadovauti ėmėsi bene daugiausiai ir savo lėšomis prisidėjęs žinomas uostamiesčio verslininkas Rimantas Cibauskas. Parėmė ir Kultūros ministerija. Sutvarkyti aikštę ir paruošti vietą paminklui ėmėsi miesto savivaldybė.

„Mažosios Lietuvos kultūros“ organizuotą konkursą meniniam objektui ir ar-

chitektūriniam skvero sutvarkymo projektui sukurti laimėjo menininkų grupė – ukrainiečiai architektas Petras Džervus, skulptoriai Olesis Sidarukas ir Borisas Krylovas, kuriems Klaipėdoje atstovavo skulptorius Arūnas Sakalauskas.

Paminklo atidengimo iškilmėse dalyvavo kultūros ministras Mindaugas Kvietkauskas, Seimo nariai Algimantas Kirkutis ir Dainius Kepenis, Klaipėdos meras Vytautas Grubliauskas, kiti savivaldybės darbuotojai, tarybos nariai, Vydūno brolio dukraitė Brita Storost, Vydūno draugijos delegacija. Buvo perskaityti Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos, Premjero Sauliaus Skvernelio ir Seimo Kultūros komiteto pirmininko Ramūno Karbauskio sveikinimai.

Ceremonijos metu buvo paskelbta, kad Vydūno draugija savo garbės nariais išrinko Vydūno brolio dukraitę Britą Storost, gyvenančią Vokietijoje, ir paminklo statymo komisijos pirmininką Rimantą Cibauską. ■

Paminklas Vydūnui. Mato Mačiulskio nuotr.

„Žmoniškumo būt paveikslu“ Vydūno draugijos garbės pirmininko Vacio Bagdonavičiaus kalba, atidengiant paminklą Vydūnui

Šiandien ypatinga diena ne tik dabartinei Mažosios Lietuvos sostinei Klaipėdai, bet ir visai Lietuvai, visiems po platusį pasaulį išsibarsčiusiems lietuviams, visai lietuvių tautai. Ypatinga, nes atidengiam paminklą vienai iš ryškiausių Mažojoje Lietuvoje išaugusių ir veikusių tautos asmenybių – kūrėjui, mąstytojui, darbščiam kultūros laukų artojui, kurio vardas mums skamba kaip galingas varpas – Vydūnui.

Vydūną (1868–1953) būtų galima pavadinti mūsų tautoje užgimusių žmoniškumo apaštalu. Visa, ką jis darė, buvo skirta žadinti tautą, kad ji „vykintų žmogaus ir tautos gyvenimo prasmę, tai esti, kad ji siektų tobulesnio žmoniškumo“. Jis sukūrė laisvos, nepriklausomos asmenybės ugdymo programą: žmogus sau, tautai, žmonijai, atskleidžiant žmoniškumą pagrįstus asmens ryšius su pasauliu. Lietuvių kultūra su Vydūno literatūros, filosofijos kūriniais, su M. K. Čiurlionio paveikslais peržengia tautos ir Vakarų pasaulio ribas,

susisieja su Rytų civilizacijomis ir kosminės visatos vizijomis. Jo darbų visuma – išskirtinis mūsų kultūros reiškinys. Jau kiekviena atskira šio reiškinio dalis yra gana didelis ir reikšmingas indėlis į kurią nors kultūros sritį, į jos raidą. Užtektų daugiau kaip trisdešimties grožinių kūrinių, kad galėtume kalbėti apie didžiulę Vydūno reikšmę mūsų literatūros, ypač dramaturgijos, ir teatro raidai.

Jis buvo ryškiausias XX a. pradžios filosofinės dramos ir modernaus teatro kūrėjas. Dvylika filosofijos traktatų, keli šimtai straipsnių, įstabiosios filosofinės indų poemos „Bhagavadgitos“ vertimas reprezentuoja Vydūną kaip vieną iš turiningiausių ir originaliausių mūsų mąstytojų, bandžusių spręsti reikšmingiausias žmogaus ir tautos būties problemas.

Keturis dešimtmečius trukusi praktinė dirigento ir režisieriaus veikla su Tilžės lietuvių giedotojų draugija sudaro ištisą epochą dvasiniame XX a. pirmosios pusės Prūsijos

lietuvių gyvenime. Gaivinama lietuviška daina, įspūdingi spektakliai lietuvininkams buvo ne tik vieninteliai jų estetinės kultūros puoselėtojai, bet ir patikimiausi būdai stiprinti jų tautinę savigarbą, „garbėn kelti lietuviškumą“, kultūriniam visavertiškumui ir kūrybiniam pajėgumui suvokti. O kur dar daugybė kalbų tautiečiams, periodikos skiltyse išsimėčiusi gausi publicistika ir esistika, ištisai paties prirašyti „tautos dvasiai kelti“ skirti žurnalai „Šaltinis“, „Jaunimas“, „Naujovė“, „Darbymetis“, gimtosios kalbos

vadovėliai, į didžiųjų tautų sąmonę apie Lietuvą prabilti besistengią vokiškai parašyti darbai iš savo krašto istorijos. <...>

Taip jau sutapo, kad mūsų tauta laisvai būčiai pakilo 1988 m. kovą, Lietuvai švenčiant Vydūno 120-ąsias gimimo metines. Toji sukaktis buvo tarsi pradžia veržlios dvasinio laisvėjimo bangos, panašios į tą, kurią daugiau kaip prieš šimtmetį regėdamas Maironis pasakė: „Nebeužtvenski upės bėgimo.“ Iš esmės tada, prieš trisdešimt

■ Nukelta | 10 p.

AKTUALIJOS IR GRIMASOS

Kur dingio atminimo lenta K. Škirpai ir kitiems Lietuvos kariams savanoriams nuo Gedimino pilies muziejaus sienos?

Vidmantas Valiušaitis

LNK laida KK2, nors yra pramoginio, satyrinio stiliaus, tačiau iškėlė labai rimtą klausimą: kur dingio granitinė atminimo lenta K. Škirpai ir kitiems Lietuvos kariams savanoriams nuo Gedimino pilies muziejaus sienos? Kada dingio? Kieno nurodymu dingio? Kokiu tikslu ir kokiu teisiniu pagrindu?

Meras aiškina, kad lentos J. Noreikai sugražinimas į vietą yra „teisinis nihilizmas“. Tačiau kai vandalas ją kūju sudaužė, nebuvo „teisinis nihilizmas“. Išsyk net pareiškė, kad neatstatinės: sudaužė – sudaužė, ką darysi, blogai, bet... ir gerai... Visuomenei spaudžiant, šukes suklijavo, pakabino. Lyg pajuokai – duženų lipdinį. Laikiniai, tam kartui. Visuomenei pavadžioti už nosies. ■

Kai visuomenė dabar savo jėgomis ir lėšomis atkūrė buvusią padėtį – jau „teisinis nihilizmas“. O tyliai, vogčiomis nuo visuomenės panaikinti K. Škirpos ir kitų savanorių žygį įamžinusių plokštę – ne teisinis nihilizmas?

Vieną dieną drauge su pulk. K. Škirpos marčia Kristina Tyliūte-Škirpiene pakilome į bokšto viršūnę. Prie vėliavos stiebo pagrindo pritvirtinta tik nuasmeninta lentelė, kad 1919 m. sausio 1 d. čia buvo iškelta Lietuvos vėliava. Ją iškėlusiujų vardai slapčia ištrinti. Viešniai buvo skaudu patirti, kad Lietuva šitaip elgiasi, kad ji bijo istorijos faktų ir bando patyliukais klastoti savo pačios praeitį. Būtų gera žinoti pavardes žmonių, kurie tokiu būdu „įsiamžino“ šiuolaikinėje Lietuvos istorijoje. Šaltinis: www.alkas.lt, 2019 09 10.

Paminklo Vydūnui atidengimo Klaipėdoje iškilmų dalyviai

„Žmoniškumo būt paveikslu“ Vydūno draugijos garbės pirmininko Vacio Bagdonavičiaus kalba, atidengiant paminklą Vydūnui

■ Atkelta iš 9 p.

metų, atgimė ne tiek pats Vydūnas, o veikiau priespaudos užduosinta tautos gyvybė, kuri mums asocijavosi su vienu iš įstabesniųjų jos puoselėtojų, kurio gražią sukaktį tada šventėme, vardu.

Kam artimiau buvo pažįstamas Vydūno idėjinis palikimas ir žinomos tikrosios jo radimosi intencijos, tam regėjosi gražios tautos atsigavimo perspektyvos, kurios, rodėsi, tiesis tame palikime akumuliuotos išminties spindulių rodoma kryptimi. Tada buvo intuityviai suvokta, vardan ko pakyla tauta, vardan ko ji veržiasi būti sau tauta, o žmogus sau žmogumi. Toji pakilusioji tauta buvo graži tauriu dvasingumo spindėjimu, kilnia drąsa, širdingu vieningumu, bekompromisio tiesos ir teisingumo siekimu.

Už kelių mėnesių po Vydūno sukakties gimęs Sąjūdis ėmė rengti tautą nusimesti imperijos pančius. Tai beveik visuotinai asocijavosi ne tik su politinės laisvės iškovojimu, bet ir su visokio įmanomo okupacijos sąlygomis susikaupusio blogio įveikimu. Visus tuometinius tautos veiksmus drąsiai buvo galima tikrinti su vydūniškuoju vertybių kompasu. Jų kryptis būtų nuostabiai sutapusi su to kompasu rodoma kryptimi. <...>

Ypač gyvą tėvynę regėjome pirmųjų demokratiškai vykusių rinkimų metu, Baltijos kelyje, 1991 m. sausio agresijos akivaizdoje, tų pačių metų vasario 9-osios plebiscite. Ta

pačia dvasios gyvybe ji spindėjo ir 1991-ųjų spalį, kai pasitiko amžinam poilsiui Rambynan sugrįžusius Vydūno palaikus. To pasitikimo metu parodytą labai širdingą pagarbą sugrįžusiam išminčiui norėjosi suprasti kaip jam duodamą priesaką – atsivėrusį laisvą gyvenimą skirti tam, kas sudarė jo paties kredo: „Būti tautoje aiškia žmoniškumo apraiška ir kitus tam žadinti.“

Ar tebespindi toji dvasia šiandien, kai Vydūnui dar kartą parodome ypatingą pagarbą – atidengiam jam skirtą paminklą, kuriuo tarsi dar kartą kviečiame žvelgti į jo regėtą tauraus žmoniškumo horizontą? Ar pajusime tą dvasią, vaikščiodami po jo vardu pavadintą sodą? Klausiu su nerimu. Šiandienė Lietuva atstatė ir pastatė daug paminklų. Garbingą tautos ir valstybės praeitį bei galią mena bronziniai ir granitiniai kunigaikščiai, prezidentai bei kiti iškilūs tautos didžiavyriai. Iškentėtu skausmu dvelkia su meile gražiai sutvarkytos laisvės kovotojų kapavietės, jiems skirti obeliskai, tremtinių kančių kelio žymenys, Antakalnio Sopulingoji motina.

Sustodamas prie tų paminklų, nuolat prisimenu Vydūno misteriją „Probočių šešėliai“. Joje pavaizduota situacija XX a. pradžioje. Tada tauta skynėsi kelią laisvon būtin ir besiskindama blaškėsi. Kūrėsi visokie judėjimai, partijos, radosi įvairios ateities vizijos, ir visa tai sukosi apie materialinės gerovės idėją. Ją simbolizavo bendromis to meto aktyvesniųjų tautos sambūrių pastangomis

pastatytas paminklas spėkai ir medegai – jėgai ir materijai – beatodairiško turtėjimo ideologijos simbolis. Jis tautai užstojo kelią į dvasinės raiškos erdvę, kaip pačiam Vydūnui atrodė, į tikrąją, esmingąją, laisvę. Nemenkų pastangų reikėjo tą bedvasį griozdą nuversti, kad misterijos herojus Tautvyda, kuris simbolizavo pabudusią ir kelio priešaušryje ieškančią tautą, be svyravimų galėtų pasakyti: „Klausyti noriu ir tarnaut šviesybei, dorybės, žmoniškumo būt paveikslu – ant vietos, kur likimo pastatytas.“

Šiandienėje nepriklausomybe jau tris dešimtmečius besididžiuojančioje Lietuvoje, deja, išdidžiausiai stovi ir visus kitus paminklus savo šešėlyje laiko Tautvydos kadaise nuverstas, o nūnai labai entuziastingai atstatytas spėkos ir medegos paminklas. Tiesa, jo niekur nėra akmeniniu, bronziniu ar kitokiu materialiu pavidalu, bet jis grėsmingai riogso mūsų sąmonės erdvėje, mūsų vertybių pasaulyje, mūsų gyvenimoje. <...> Turtėjimo ideologija tarsi nejučiomis tampa vos ne pagrindiniu mūsų gyvenimo *spiritus movens*.

Ar pajėgsime tą spėkos ir medegos paminklo šešėlyje įsimetusi *spiritus movens* pakeisti į tą, į kurį nukreiptas atidengiamame paminkle įkūnyto Vydūno žvilgsnis? Manysčiau, kad pajėgsim, jei būsim atkaklūs, jei pasitelksim dvasios šviesą skleidžiančius, o iš jų būtinai – ir vydūniškąją išmintį bei paties išminčiaus gyvenimo pavyzdį. Jei labai aiškiai suvoksime, kad dvasinė kultūra,

dorovė, besąlygiškas teisingumas yra patys didžiausi prioritetai prasmingo gyvenimo siekiančiam žmogui, savo būties prasmę jaučiančiai tautai, savo tikrąją paskirtį žinančiai valstybei. Šiandien atidengiamas paminklas turėtų tapti vienu iš stipriausių to suvokimo žadintojų.

Nerimą, kurį ką tik išreiškiau, šiandienos iškilmėje viršija džiaugsmas, kylantis dėl nelengvos, bet gražios šio paminklo radimosi eigos. Jaudina tai, kad paminklo projektą kūrė ir jį patį liedino kovojančios Ukrainos žmonės. Gražumas ir tai, kad prie jo statymo nors ir kukliai ar bent simboliškai prisidėjo daug Lietuvos žmonių, taip pat ir Vydūno draugija, o patį radimąsi inicijavo tautai, o ne valdžiai atstovaujantys Klaipėdos visuomenininkai, pirmiausia susibūrę į Mažosios Lietuvos Reikalų tarybos Klaipėdos skyrių, bei tie, kurie šiam reikalui įgyvendinti įkūrė viešąją įstaigą „Mažosios Lietuvos kultūra“, o joje – paminklo statymo komisiją. Jos nelengvą triušą palaikė ir visokeriopai prie jo prisidėjo ne tik miesto savivaldybė, bet ir nemaža uostamiesčio šviesuomenės dalis. <...> Šis momentas ypač džiugina, nes akivaizdžiai parodo, kad dalis lietuviškojo verslo atstovų suvokia savo veikimo ne tik žemiškąją, bet ir būtiškąją prasmę, kad ir jų tiesiamas kelias irgi turi vesti šventovėn. Šį kartą tos šventovės vieta – aikštė, kurioje dabar esame, o pastatytasis paminklas – kad ir nedidelė, bet vis dėlto šventovė. <...> ■

Atidengtas kopyltstulpis legendiniam ministrui, profesoriui Jonui Pranui Aleksai

Valius Čepas

Rugsėjo 6 d. į renginius Kalvarijoje, skirtus prof. Jonui Pranui Aleksai atminti jo gimimo 140-ųjų metinių proga, atvyko jo giminaičiai ir svečiai iš Kauno, Vilniaus, Marijampolės bei kitų Lietuvos vietovių ir gausus būrys kalvarijiečių. Šios reikšmingos ir gražios šventės iniciatoriai – Kalvarijos savivaldybės meras Vincas Plikaitis ir Kalvarijos administracijos švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėja

Danutė Lisauskienė. Puikiai sutvarkytame Kalvarijos krašto muziejuje pasidalinta prisiminimais apie vieną iš Lietuvos Pirmosios Respublikos (1918–1940) kūrėjų, Lietuvos žemės ūkio didįjį architektą, lietuvių pilietinės visuomenės ugdytoją, ūkininkų savivaldos ir moderniosios strateginio valdymo metodologijos pradininką, XX Lietuvos politiką, už patriotinę veiklą kalintą caro žandarų, o vėliau sovietų ir nacių okupantų, nukankintą tremtyje. Jonas Pranas Aleksa – VI, VII, VIII ministrų kabineto žemės ūkio ir valstybės turtų ministras, XIV, XV, XVI

Šventės dalyviai prie kopyltstulpio. Gedimino Aleksos nuotr.

Jono Prano Aleksos atminimo pagerbimo renginyje. Iš kairės: Antanas Lastauskas, Valentinas Aleksa, Vincas Plikaitis

ministrų kabineto žemės ūkio ministras, Lietuvos Respublikos Seimo narys, Žemės ūkio akademijos garbės daktaras, vienas iš 1942 m. paskelbto Memorandumo, reikalaujančio nutraukti Lietuvos piliečių žudynes, signatarų. 1946 m. jis buvo išrinktas pagrindinės Lietuvių Tautinės Tarybos šešėlinis Lietuvos Vyriausybės pirmininku.

Šios išskilingos šventės dalyvius muziejuje išskirtine kanklių muzika pasitiko Kalvarijos folkloro ansamblio „Diamedis“ vadovė Žydruolė Zenevičienė. Pasisakė viena iš šio renginio organizatorių, Kalvarijos kultūros centro darbuotoja, Sūduvos krašto etninės kultūros puoselėtoja Rasa Janušienė, Pasaulio Aleksų giminių istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas Valentinas Aleksa, Kalvarijos savivaldybės meras V. Plikaitis, istorikas ir kraštotyrininkas Alvydas Totoris, Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų pirmininkas dr. Arūnas Svitojus, docentas dr. Juozas Jokimas, Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas Andriejus Stančikas.

Vėliau šio renginio dalyviai atvyko į

Kalvarijos Karališkąjį parką. Parke, prie profesoriui J. P. Aleksai skirto kopyltstulpio Kalvarijos gimnazijos moksleivė Gabija Minsevičiūtė atliko dainą „Mano namai“, kuriai muziką ir tekstą sukūrė Eglė Sirvydytė. Tautodailininko Antano Lastausko sukurtą kopyltstulpį atidengė lietuvių liaudies meno puoselėtojai Dalia ir Juozas Arminai, o jį pašventino Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčios klebonas Algirdas Žukauskas. Apie prof. J. P. Aleksos, kaip lietuvių tautos dvasinių aukščiausiųjų vertybių puoselėtoją, ir jo išskirtinį pasiaukojimą Tėvynei Lietuvai kalbėjo Kalvarijos savivaldybės meras V. Plikaitis, Valentinas Aleksa ir kraštotyrininkas Kęstutis Subačius.

Ąžuoliniame kopyltstulpyje tautodailininko A. Lastausko iškalti prof. J. P. Aleksos žodžiai, kurie prasmingi ir šiandien: „Iš praeities ir dabarties, vadinasi, iš savo gyvenimo gyvųjų versmių privalome semtis jėgų. Galvas aukštyn į padanges keldami, kojomis turime tvirtai į savo gimtąją žemę atsiremti ir savo veidu atsigręžti į savo didžią lietuvišką ateitį.“ ■

Paminklas Juozui Tumui-Vaižgantui

Dr. Raimundas Kaminskas

Rugsėjo 20 d. Kauno senamiestyje, prie Vytauto Didžiojo (Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų) bažnyčios, minint 150-ąsias visuomenininko, rašytojo, kun. Juozo Tumo-Vaižganto gimimo metines, atidengtas jam skirtas paminklas, sukurtas skulptoriaus Gedimino Piekuro. Rašytojas pavaizduotas prisėdęs ant suolo prie bažnyčios, kurioje dirbo ir kurios šventoriuje buvo palaidotas. Vytauto Didžiojo bažnyčia tapo centru, aplink kurį sukosi Vaižganto gyvenimas ir jo visuomeninė veikla. Greta, kampiniame Aleksoto gatvės ir Jėzuitų skersgatvio name, Vaižgantas gyveno. Dabar jis vėl sugrįžo į Kauno senamiesčio

erdvę, atgimęs bronzoje...

Prieš paminklo atidengimą Vytauto Didžiojo bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios už kanauninką J. Tumą-Vaižgantą. Jas koncelebravo neseniai kardinolu paskirtas Kauno arkivyskupas emeritas Sigitas Tamkevičius SJ, prelatas prof. Vytautas Steponas Vaičiūnas, bažnyčios rektorius kun. teologijos licenziatas Kęstutis Rugevičius, Kauno šv. Jurgio pranciškonų vienuolyno gvardijonas kun. dr. Saulius Paulius Bytautas OFM ir kiti kunigai. Po Mišių įvyko paminklo atidengimo ceremonija, kurioje dalyvavo Seimo Pirmininkas prof. dr. Viktoras Pranckietis, Seimo nariai Audronė Jankuvienė ir Gediminas Vasiliauskas, Anykščių r. savivaldybės meras Sigutis Obelevičius, mokslotyrininkė

Gėles prie paminklo neša LR Seimo pirmininkas prof. dr. Viktoras Pranckietis

Renginyje pagerbti paminklo kūrimo rėmėjai

prof. Ona Voverienė, Lietuvai pagražinti draugijos pirmininkas Juozas Dingelis, kiti svečiai ir būrys kauniečių. Ištraukas iš literatūrinio spektaklio „Vaižgantas kaip Viešpaties diena“ skaitė aktoriai Olita Dautartaitė ir Petras Venslovas. Paminklą atidengė Seimo Pirmininkas prof. V. Pranckietis, Kauno m. savivaldybės mero pavaduotojas Mantas Jurgutis ir skulptorius Gediminas Piekuras. Po minėjimo Šv. Jurgio kankinio konvento konferencijų salėje įvyko Lietuvai pagražinti draugijos suvažiavimas. Juozas Tumas-Vaižgantas kartu su kitais Lietuvos švietuliais šią draugiją įkūrė 1921 m. ir iki 1924 m. buvo jos pirmininku.

2019 metai Seimo nutarimu paskelbti Juozo Tumo-Vaižganto metais. Vaižgantas yra viena ryškiausių XX a. pirmosios pusės asmenybių, Lietuvos tautinio atgimimo ir moderniosios kultūros reiškėjas, lietuvių prozos klasikas, kritikas ir literatūros istorikas. Jo kūrybinis palikimas yra vienas iš gausiausių tarp to meto rašytojų. Šie metai Seimo nutarimu paskelbti ir Lietuvos šaulių sąjungos metais. J. Tumas-Vaižgantas buvo Šaulių sąjungos narys, kurį laiką redagavo „Trimitą“, buvo išrinktas sąjungos garbės teismo nariu, kuriuo su nedaugeliu pertraukomis išbuvo iki 1928 m.

NAUJOS KNYGOS

„...Universalus Juozas Tumas-Vaižgantas kaip Viešpaties diena“ Panevėžietis istorikas pristato savo naująją knygą

Juozas Brazauskas

Taip yra nusakęs visą Vaižganto – žmogaus, kunigo, rašytojo, visuomenės veikėjo, literatūros istoriko ir kritiko, Kauno universiteto dėstytojo – rūpesčių ir darbų esmę Balys Sruoga [1]. Dorą, šviesią jo prigimtį pajusdavo kiekvienas, kas tik su juo susitikdavo. Eidavo jo klausytis prezidentas, ministrai, profesoriai, artistai, darbininkai, net vienas kitas Kauno žydas (Antanas Vaičiulaitis). Juozas Tumas-Vaižgantas romantinę pasaulėjautą laikė svarbiausiu lietuvių bruožu. Pats save gyvenimišką ir kūrybos prasme priskyrė romantikams [2].

Vytauto Didžiojo universitete, skaitydamas paskaitą minint Vaižgantą, prof. V. Mykolaitis-Putinas sakė: „Gėrio, tiesos ir grožio pasiilgimas vertė Vaižgantą visur ieškoti teigiamų reiškinių: kaime – gerų, dorų žmonių, gražių papročių, meno; literatūroje – talentų, kūrybos; istorijoje – nuopelnų ir pavyzdžių. Jis visa tai kėlė, rodė ir šaukė kitus džiaugtis, gėrėtis. Be Vaižganto mūsų gyvenimas pasidarė tamsesnis, liūdnesnis ir tarsi net blogesnis. Nes nėra to, kuris, taip jautriai reaguodamas į kiekvieną gėrio pasireiškimą, skleidė aplink mus optimizmą, pasitikėjimą ir šviesą.“ [3] Tačiau šiandien Vaižgantas nelabai mylimas, nereikalingas, primirštas. Gal todėl, kad labai pasikeitė supratimas apie

tikrąsias dvasines vertybes. Kaip padaryti, kad Vaižgantą suprastų šiandienos žmogus?

Juozas Tumas-Vaižgantas į gyvenimą atėjo sunkiais mūsų tautai laikais. Lietuva buvo rusų pavergta, žmonės neseniai atspalaidavo iš baudžiavos jungo, gyveno skurdžiai. 1864 m. uždraudus lietuvių spaudą, buvo užkirstas šviesos kelias į kaimą [4]. Algirdas Julius Greimas tą situaciją, dar būdamas gimnazistas, taip apibūdino: „Sunkūs buvo mūsų keliai į kultūrą, be autoritetų ir be kelrodžių. Neaiškios buvo nei žmoniškų verčių sistemos, nei vertinimo būdai.“ [5] Pirmoji būsimo garsaus kultūrologo, semiotiko prakalba gimnazijoje buvo kaip tik apie Vaižgantą.

Kultūrologas Vytautas Kavolis, rašydamas apie lietuvių kultūros modernėjimą, mini asmenybes, savo veikla išreiškusias ir stiprinusias nepriklausomo žmogaus tradiciją. XIX–XX amžių sandūroje tokių žmonių buvo tik keli: šalia Jono Basanavičiaus ir Vinco Kudirkos įrašyta Juozo Tumo-Vaižganto pavardė. Taigi tarp pranašų ir patriarchų minimas ir Juozas Tumas-Vaižgantas. Jiems Lietuva buvo daugiau svajonių, bet ir kiek mažiau vilčių horizontas. „Temperamentinis nepriklausomumas kyla iš neramos sielos, negalinčios sutilpti į jokias kategorijas“, – teigė Vytautas Kavolis [6]. Vaižgantui tai netrukdė tapti mylimiau-

siu gyvenamojo laikotarpio žmogumi.

Jis pats apie save rašė: „Aš nieko daugiau nenorėjau, jokio kito uždavinio nenujaučiau, kaip leisti per save, per kultūrintą sielą savo giminės būdą ir padaryti jį aukštesnei kultūrai paruoštą.“ [7]

Vaižgantas kūrė meninį pasaulį, vadovaudamasis tikrovės atkūrimo ir kartu perkūrimo principais. Šio pasaulio vaizdus siekė sudvasinti, pakylėti virš buities: „Aš nieko nesu sukūręs, tik aprašęs; jei įstatyčiau vardus, tai mano raštai ir būtų – atminimai, nei kas kita.“ [8]

Literatūra

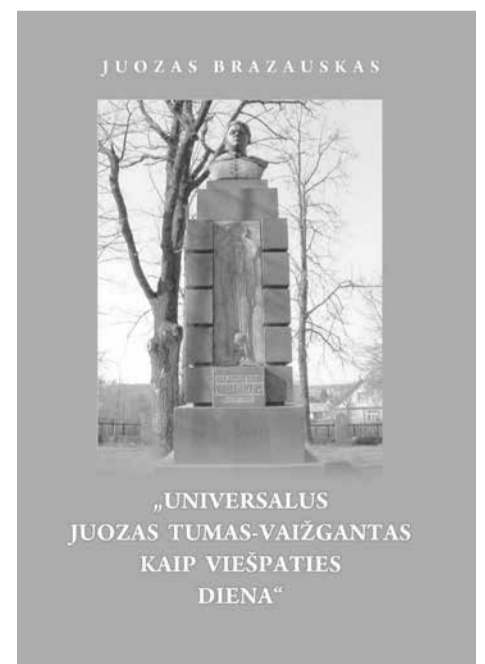
1. Balys Sruoga. „Vaižganto kelias – poeto“. Lietuvių literatūros kritika. Vilnius, 1972, t. 2, p. 293.
2. Ilona Čiužauskaitė. „Savo tautos ir kultūros tarnas. Vaižgantas. Kas buvo ir kas yra“. Prozos rinktinė. Vilnius, 2012, p. 5.
3. Juozas Tumas. „Romantiškasis idealizmas grįžta“. Židiny. 1927, Nr. 10, p. 231.
4. Vincas Mykolaitis-Putinas. „Vaižgantas – sintetikas“. Raštai. Estetika. Vilnius, 1989, p. 257.
5. Aleksandras Merkelis. „Juozas Tumas-Vaižgantas“. Trečiasis fotografuotinas leidinys. Vilnius, 1989, p. 3.
6. Algirdas Julius Greimas. „Intelektualinės autobiografijos bandymas. Iš arti ir iš

toli“. Vilnius, 1991, p. 19.

6. Vytautas Kavolis. „Žmogus istorijoje“. Vilnius, 1994, p. 308.

7. „Ilgas atsakymas į trumpą paklausimą. Vaižgantas“, Raštai, t. 21. Literatūros kritika 1923–1933. Vilnius, 2010, p. 341.

8. Antanas Drilinga. „Žmonės prie vieškelio“. Vilnius, 1986, p. 206.

Knygos apie Juozą Tumą-Vaižgantą viršelis

Bibliotekos lankytojai apie kuriamą knygos muziejų

Alma Braziūnienė

Šiomet, balandžio ir gegužės mėnesiais buvo vykdyta bibliotekos lankytojų apklausa apie bibliotekoje kuriamą knygos muziejų „Bibliopolis“. Bibliotekos lankytojams, dalyvavusiems bibliotekos renginiuose, buvo išdalytos anketos su klausimais, ką jie mano apie tokį muziejų, ar jis reikalingas, ką jame tikisi pamatyti, ko pageidautų šiame muziejuje ir pan. Visi atsakiusieji patvirtino, kad knygos muziejaus Vilniuje reikia. Būta ir itin entuziastingų atsakymų: „Taip, labai reikalingas“, „Būtinai!“, „Taip, be išlygų!“, „Knygnešių tautai – būtina. Mes vėluojame!“.

Būsimo knygos muziejaus lankytojų įsivaizdavimas apie šį muziejų gana skirtingas – vieni norėtų specializuoto, kiti, atvirkščiai, plataus profilio knygos muziejaus. „Kiekviena biblioteka tam tikra prasme yra knygų muziejus, tad bet koks naujas muziejus turėtų būti kuriamas su aiškiu tikslu ir aiškia specializacija, pavyzdžiui, Lietuvoje spausdintos knygos arba buvusioje LDK teritorijoje veikusiu spaustuvių knygos“, – teigiama viename iš atsakymų. Kitas respondentas prisipažįsta: „Man visada didžiausia paslaptis buvo, kaip iš skudurų sumala ir išverda popierių, kaip jame atsiranda vandenženkliai, kaip ant knygos kraštų užtepamas auksas.“

„Muziejus turi pasakoti apie lietuviškas knygas – nuo Daukšos Postilės iki mūsų laikų lietuviškų knygų naujovių“, – rašo vienas iš respondentų. Kiti muziejuje pageidautų knygos meno eksponatų, vaikiškų knygų iliustracijų, tarpukario Lietuvos leidinių („Didelis dėmesys turėtų būti skirtas tar-

pukario moderniajai literatūrai ir knygos menui: „Muba“, „Keturi vėjai“ ir kt.“), bibliofilinių leidinių (ir ypač tarpukario Lietuvos), retų žurnalų. „Atskirą skyrių galėtų sudaryti vaikų knyga, itin įdomu sovietinis modernizmas“, – teigiama viename iš atsakymų.

Vis dėlto daugiau respondentų pageidautų plataus profilio knygos muziejaus, kuriame būtų atspindėta „rašto istorija ir jos atspindžiai, pradedant nuo šumerų“, „raštas kovoje už tapatybę, valstybę, etniškumą, tikėjimą“, „knygos sampratos kaita“, „artefaktai ir technologijos“, knygrišties istorija, bibliofilinis judėjimas, knygos meno raida. Kaip rašo vienas iš respondentų, „muziejuje norisi matyti įvairių istorinių laikotarpių įvairios tematikos knygų“, atspindinčių visuomenės poreikius, „knygos dizaino sampratą (tipiškus ir inovatyvius knygos meno atvejus), literatūros tendencijas (masinis skonis, elitinė knyga)“.

Dar kiti norėtų muziejaus, kuriame būtų pasakojama „spaudos istorija, knygų formos pokyčiai – nuo ranka rašytų iki šiuolaikinės skaitmenos, pasakojama apie skirtingus rašmenis ir rašto formavimąsi, garsiuosius autorius ir jų biografijas, apie spaustuves ir jų techniką“. Kai kurie atsakiusieji muziejuje nori matyti „visas Lietuvoje esančias retas knygas“ ar „senas knygas, nes dabar jų niekas nerenka“, dar kiti – „mūsų vietą knygos pasaulyje“. Nepamirštama paminėti ir cenzūros temos.

Yra ir konkrečių pageidavimų, rodančių, kad lankytojai susipažinę su geriausia šiuolaikinės ekspozicijų kūrimo praktika: „Norėtųsi patraukliai pateiktos informacijos apie reikšmingiausias Lietuvos knygas, padariusias svarbius posūkius šalies politi-

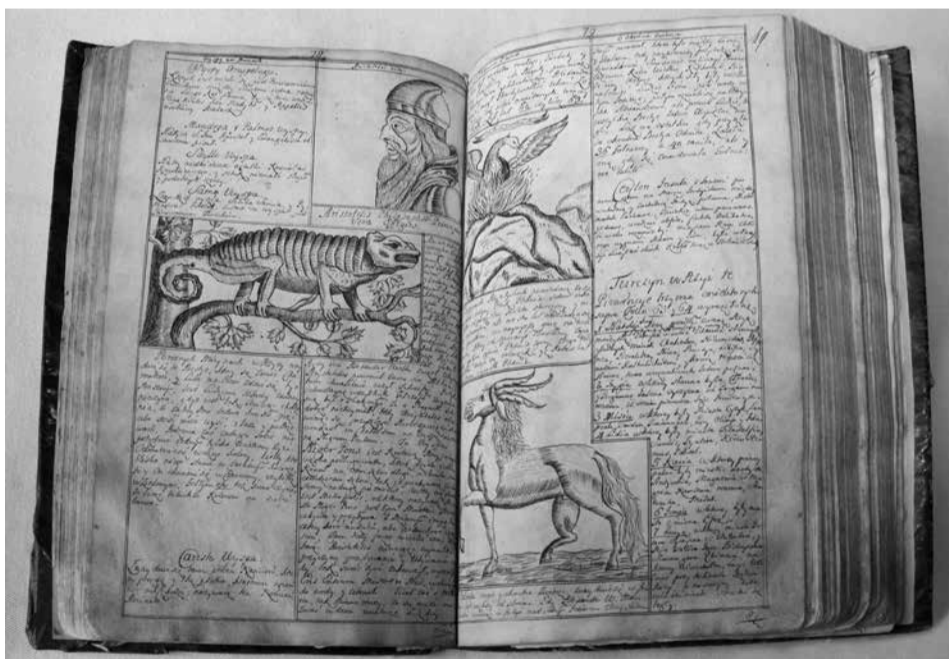
Vienintelis rankraštis knygos „Linkėjimai šimtmečiui. Autografų kolekcija“ egzempliorius

niame ir kultūros gyvenime, apie jas rašiusius asmenis. Čia svarbu kontekstualumas.“ „Muziejuje knyga turėtų būti rodoma kaip raštijos istorijos liudininkė“, – teigia vienas iš respondentų. Nepamirštama pabrėžti edukacinės veiklos svarbą, ypač vaikams.

Kaip matyti iš atsakymų, knygos muziejaus vizijų yra įvairių. Respondentai turi išsamų supratimą apie knygos istoriją,

įvairius specifinius knygos funkcionavimo visuomenėje dalykus ir nori juos matyti muziejuje. Suprantami ir tokio muziejaus kūrimo sunkumai: „Gerai ir įdomiai parodyti knygą labai sunku ir atsakinga. Knygos, šio stebuklo, niekas niekada nepakeis.“

„Bibliopolio“ kūrėjai stengsis neapvilti savo lankytojų, atsižvelgti į jų poreikius. ■

Sapiegų giminės *Silva Rerum* (metraštis) XVII-XV a.

INFORMUOJA VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA

Pakeista paramos teikimo tvarka

Pasikeitė prašymo pervesti pajamų mokesčio dalį paramos gavėjams ir politinėms partijoms (FR0512 forma, toliau – Prašymas) pateikimo tvarka. Nuo 2020 m. sausio 1 d. prašymus gyventojai galės pateikti tik elektroniniu būdu per Valstybinės mokesčių inspekcijos Elektroninio deklaravimo sistemą EDS. Atsiųsti paštu ar pateikti tiesiogiai VMI popieriniai Prašymai nebus nagrinėjami.

Prašymus gyventojai ar jų atstovai per EDS galės pateikti ne tik savarankiškai, bet ir atvykę į bet kurią apskrities valstybinę mokesčių inspekciją, kur tai padaryti jiems padės VMI darbuotojai. Gyventojai galės pasinaudoti ir viešais interneto prieigos taškais, esančiais valstybinėse miestų bei rajonų bibliotekose, kuriuose, prisijungę prie EDS, turės galimybę pateikti prašymus elektroniniu būdu. <...>

Kadangi, įgyvendinus mokesčių reformą, darbo užmokestis padidintas 1,289 karto (iki mokesčių) ir pakeistas gyventojų pajamų mokesčio (GPM) tarifas, pasikeitė ir gyventojų paramai skiriamos GPM dalys.

Paramos gavėjams (tarp jų ir meno kūrėjams, išskyrus profesines sąjungas ar jų susivienijimus) bus galima skirti **iki 1,2 proc. GPM** (anksčiau buvo 2 proc.);

Politinėms partijoms – **iki 0,6 proc. GPM** (anksčiau buvo 1 proc.);

Profesinėms sąjungoms ar jų susivienijimams – **iki 0,6 proc. GPM** (anksčiau buvo 1 proc.).

Kilus papildomiems klausimams, galite kreiptis į VMI specialistus, atvykę į artimiausią klientų aptarnavimo skyrių ar paskambinę telefonu 1882 / +370 5 260 5060. ■

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyginas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius

Tiražas 500 egz.